

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์: เอกลักษณะและการศึกษาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมบทละคร

4.1 เอกลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนัง

4.1.1 ลักษณะของภาพจิตรกรรมไทย

ภาพจิตรกรรมไทยมีลักษณะเฉพาะแสดงถึงเอกลักษณะของความเป็นไทย มีวิธีการสร้างสรรค์งานเป็นแบบอย่างของตนเอง¹ ดังที่มีลักษณะสำคัญได้แก่

1. รูปแบบเป็นภาพ 2 มิติ (TWO - DIMENSION) แสดงรูปร่างที่มีเฉพาะส่วนสูงและส่วนกว้าง ไม่มีความหนา รูปแบบของสิ่งต่าง ๆ ทั้งตัวละคร จากสถานที่ ตลอดจนวัตถุต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพจึงมีลักษณะแบน ไม่แสดงรูปทรงตามสภาพความเป็นจริง²
2. รูปแบบของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในภาพจิตรกรรมไทย ได้รับการสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนสิ่งที่มีจริงตามธรรมชาติ โดยการใช้การประดิษฐ์ให้มีรูปแบบงดงาม ง่ายแก่การชมภาพ³
3. การเขียนภาพจิตรกรรมแบบไทยประเพณีมีลักษณะของการถ่ายทอดเนื้อหาสาระให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถลำดับวางรูปแบบของสรรพสิ่งต่าง ๆ บนพื้นภาพได้ มีความสัมพันธ์กันทางเนื้อเรื่อง เป็นการจัดองค์ประกอบประเภทพรรณนาความ (DESPECTIVE -

¹จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, "ความเข้าใจจิตรกรรมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา เล่มที่ 2 หน่วยที่ 6-11 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2523), หน้า 254.

²จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, "แบบอย่างจิตรกรรมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา เล่มที่ 2 หน่วยที่ 6-11, หน้า 273.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 272.

COMPOSITION)⁴ บนพื้นภาพจะปรากฏกลุ่มรูปภาพที่เขียนขึ้นมาลำดับวางร่วมกันเป็นหลาย ๆ กลุ่มเรื่องราวเกยรต์เมื่อนำมาเขียนเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังจึงมีลักษณะของการจัดองค์ประกอบรูปภาพเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มแสดงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ตามลำดับเนื้อเรื่อง การลำดับเรื่องตอนต้นปรากฏอยู่ที่ตอนบนสุดของพื้นภาพใกล้ปลายฝาผนัง แล้วลำดับเรื่องถัดลงมาตอนปลายเรื่องมักจะหมดลงตรงเชิงหรือตีนฝาผนัง เป็นคตินิยมหรือขนบนิยมในการเขียนภาพจิตรกรรมไทยที่มีความใกล้เคียงกันกับการอ่านหรือเขียนหนังสือ จากที่การอ่านหรือการเขียนต้องลำดับเริ่มต้นจากส่วนหัวกระดาษลงมา จากข้างบนลงมาข้างล่าง จากซ้ายไปขวา หรือสลับแบบพันปลา⁵

4. รูปภาพจิตรกรรมส่วนใหญ่ไม่เน้นด้านการแสดงสภาพกาลเวลา เพราะมีความมุ่งหมายเพื่อการพรรณนาหรือเล่าเรื่อง จึงเน้นความสำคัญที่พฤติกรรมของบุคคล แต่พิจารณาได้จากภาพ เช่น ถ้าในภาพปรากฏเป็นภาพบุคคลนอนอยู่แสดงว่า เวลานั้นภาพเหตุการณ์ขณะนั้นเป็นเวลากลางคืน⁶

4.1.2 เอกลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนัง : จิตรกรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะตะวันตก

เนื่องจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องราวเกยรต์ในปัจจุบันนี้มีการรับอิทธิพลของศิลปะตะวันตกเข้ามา โดยนำมาผสมผสานกับรูปแบบที่เป็นศิลปะแบบไทยประเพณี ทำให้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องราวเกยรต์มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะที่เป็นภาพจิตรกรรมไทยแต่เดิม ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องราวเกยรต์ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามแห่งนี้โดยเฉพาะคือ

⁴ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, "องค์ประกอบของจิตรกรรมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา เล่มที่ 2 หน่วยที่ 6-11, หน้า 300.

⁵ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, "การนำเสนอในงานจิตรกรรมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 6-11, หน้า 197.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 298.

1. จากลักษณะของภาพจิตรกรรมไทยแต่เดิมมีรูปแบบเป็นภาพ 2 มิติ ทำให้รูปแบบของสิ่งต่าง ๆ อันได้แก่ ตัวละคร จากสถานที่ และวัตถุต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพ แสดงเป็นรูปร่างแบนนั้น ด้วยอิทธิพลของศิลปะตะวันตกที่เข้ามาโดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 7 ทำให้ศิลปินแสดงภาพที่มีรูปแบบเป็น 3 มิติ คือ เพิ่มแสงเงาให้เกิดเป็นรูปแบบที่มีความหนาขึ้นมาในบางส่วน เช่นภาพในห้องที่ 1 ตัวละครที่เป็นมนุษย์แสดงเป็นภาพคนที่มีกล้ามเนื้อ ใช้การลงสีเพิ่มน้ำหนักของแสงเงาให้เกิดเป็นภาพ 3 มิติ มีรูปทรงคล้ายกับมนุษย์จริง ๆ มากขึ้น รวมถึงภาพสัตว์ เช่น ม้า ช้าง วัว มีรูปทรงเป็นภาพใกล้เคียงความเป็นจริง แม้แต่ภาพปราสาทราชวังในห้องที่ 2 ก็มีลักษณะเป็นอาคารที่มีรูปทรงจากการลงน้ำหนักแสงเงาและมีการแสดงทัศนียภาพแบบตะวันตกจึงใกล้เคียงของจริงยิ่งขึ้น

แต่ภาพส่วนใหญ่โดยเฉพาะรูปแบบของตัวละคร นาง ยักษ์ ลิง ยังคงเป็นลักษณะเดิมตามแบบไทยประเพณีอย่างเห็นได้ชัด ภาพตัวละครที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องโดยส่วนใหญ่จึงยังคงเป็นภาพที่มีรูปร่างแบนราบอยู่ ส่วนภาพสถานที่มักแสดงเป็นภาพ 3 มิติ เว้นแต่วิมานเทพยังคงลักษณะเดิมเป็นสัญลักษณ์ที่ไม่เปลี่ยนแปลง

2. รูปแบบของสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นการประดิษฐ์ยังคงปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด จากรูปร่างหน้าตา เครื่องแต่งกายของตัวละครส่วนใหญ่ โดยเฉพาะตัวละครกษัตริย์ต่างๆ และท้าวพระยาทั้งหลาย จากที่เป็นเขมอ กิริยาท่าทางของตัวละครในท่าทางลักษณะต่าง ๆ เช่น ท่าโศก ท่าเหาะ ท่าแผลงศร ฯลฯ ยังคงลักษณะของจิตรกรรมไทยแต่เดิม ทำให้ทราบถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครต่าง ๆ ได้ง่าย

3. เอกลักษณะในการเล่าเรื่องของภาพจิตรกรรมไทยเป็นลักษณะเด่นที่สุดในการแสดงเรื่องราวเกี่ยรต์ในภาพจิตรกรรมผาผนังแห่งนี้ ซึ่งยังคงลักษณะของการจัดองค์ประกอบประเภทพรรณนาความไว้อย่างชัดเจนในทุก ๆ ห้อง การลำดับภาพส่วนใหญ่ยังคงตามขนบนิยมในการพิจารณาจากบนลงล่าง และจากซ้ายไปขวา เพียงแต่ภาพจิตรกรรมผาผนังบางห้อง ประกอบด้วยกลุ่มเหตุการณ์ต่าง ๆ จำนวนมาก ต้องอาศัยการพิจารณาเฉพาะกลุ่มแบ่งส่วนแยกกันด้วย จึงจะเกิดความเข้าใจภาพได้ทั้งหมด แต่การจัดองค์ประกอบภาพของแต่ละกลุ่มก็ยังคงเป็นตามแบบขนบนิยม เช่นเดียวกัน

แม้แต่ภาพในห้องที่ 1 ซึ่งแสดงรูปแบบของภาพตามแบบศิลปะตะวันตก แต่การพรรณนาความยังคงปรากฏชัดว่าเป็นการจัดองค์ประกอบภาพแบบเดิม กล่าวคือ เริ่มเหตุการณ์แรกที่ส่วนบนสุดของภาพ คือ ตอนนายโสมน้าทางขบวนพลและเอกโถม้ายังอาศรมฤๅษี แล้ว

ลำดับภาพเหตุการณ์ลงมาทางด้านซ้ายในตำแหน่งกึ่งกลางของฝาผนัง เป็นภาพที่อาศรมฤๅษี จนลงมาถึงตำแหน่งล่างสุดของฝาผนัง เป็นภาพพระชนกโกถนางสีดา โดยเอียงมาทางด้านขวามีลักษณะเป็นพื้นปลาจากส่วนบนขวามายังส่วนกลางซ้ายแล้วสิ้นสุดที่ส่วนล่างขวา ดังนี้ เป็นต้น

4. ภาพจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่มิแสดงกาลเวลา จึงไม่ปรากฏเป็นภาพของ อาทิตย์หรือจันทร์ กำหนดเป็นภาพกลางวันกลางคืนในแต่ละห้อง เว้นแต่ส่วนที่มีการแสดงเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับเวลาโดยตรง เช่น ตอนพระลักษมณ์ถูกหอกเฒ่าชกตี จากภาพห้องที่ 61 แสดงทั้งภาพพระจันทร์และพระอาทิตย์ กล่าวคือ ช่วงแรกเป็นเวลากลางวันเหมือนลินนท์เข้ามาทูลพระรามว่าพระลักษมณ์ถูกหอกเฒ่าชกตี เมื่อพระรามรุดเดินทางมากลางป่าเกิดหลงในความมืด จึงแผลงศรทำให้เกิดพระจันทร์ขึ้น 3 ดวง อีกช่วงหนึ่งแสดงเป็นเวลาใกล้เช้า หนุมานต้องไปหยุดรถพระอาทิตย์ไม่ให้เดินรถส่องแสงสว่างจนมาต้องร่างพระลักษมณ์ให้พิษที่ถูกหอกนั้นกำเริบ

นอกจากกรณีดังกล่าวนี้จะไม่ปรากฏภาพแสดงกาลเวลาในภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพราะยังคงเน้นพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง เช่นเดียวกับศิลปะแบบไทยประเพณี

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ที่พระระเบียจรอบพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จึงมีเอกลักษณ์ที่เป็นการผสมผสานระหว่างศิลปะแบบไทยประเพณีกับศิลปะตะวันตก แต่ภาพที่ปรากฏโดยส่วนใหญ่มิยังคงรักษาเอกลักษณ์ของจิตรกรรมไทย หรือศิลปะแบบไทยประเพณีไว้ได้ ทำให้ปรากฏเป็นภาพพรรณนาความแบบเล่าเรื่อง (descriptive painting) มิเป็นลักษณะของภาพสะท้อนความ (effective painting) แบบตะวันตก⁷ ซึ่งยังคงความเป็นไทยได้ในหลายส่วนมาจนถึงปัจจุบันนี้ ลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ที่เปลี่ยนไปจากเดิมเช่นนี้พิจารณาได้จากประวัติของการสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ได้ในหัวข้อต่อไปจากนี้

4.2 จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ : จุดมุ่งหมายเพื่อสอนโลกธรรม

การนำเรื่องรามเกียรติ์มาสร้างเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังขึ้นที่พระระเบียจรอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้นอาจจะต่างไปจากการสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดโดยทั่วไป

⁷จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, สัมภาษณ์, 30 เมษายน, 2540.

ซึ่งมักนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติหรือวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง โดยเฉพาะบริเวณแนวพระระเบียงรอบพระอุโบสถนอกจากจะแสดงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรงแล้วยังมีวัดอีกหลายแห่งที่ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปต่าง ๆ ตามที่เป็นบริเวณศาสนสถาน แต่จุดมุ่งหมายในการสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระระเบียงด้วยการเลือกเรื่องรามเกียรติ์นี้ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์กับสถานที่ที่เป็นวัดคือ ใช้เป็นภาพแสดงให้เห็นถึงโลกธรรม^๘ แสดงความทุกข์จากความโลภ โกรธ หลง เพื่อสั่งสอนคติธรรมให้เกิดการปลงธรรมสังเวช สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการแสดงเรื่องราวเกียรติของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ดังที่กล่าวไว้ในตอนท้ายเรื่องว่า

...ใครพึงอย่าได้ไหลหลง จงปลงอนิจจังสังขาร
ซึ่งอักษรกลอนกล่าวลำดับมา โดยราชปรีดาภิบริบูรณา^๙

สังเกตได้จากเรื่องราวเกียรติที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระระเบียงแห่งนี้ เริ่มต้นเรื่องด้วยตอนพระชนกเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทนางสีดา แสดงต้นเค้าของความยุ่งยากที่จะเกิดขึ้นต่อไป เพราะนางสีดาคือต้นเหตุของสงครามระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ เมื่อความงามของนางสีดาทำให้ทศกัณฐ์เกิดความหลงใหล ต้องการครอบครองตัวนางสีดา โดยไม่รู้ว่านางสีดาเป็นบุตรีของตน และถึงกับพาให้ญาติวงศ์ตลอดจนมิตรสหายต้องมาล้มตายไปด้วยความโกรธแค้นพยายามต่อพระราม ความหลงใหลในความงามของนางสีดาและไม่รู้ว่านางสีดาเป็นบุตรี คือความหลงของทศกัณฐ์ ทำให้เกิดความโลภที่จะครอบครองตัวนางสีดาทั้งที่รู้ว่านางสีดาเป็นเมียของพระราม และความโกรธแค้นพยายามต่อพระรามเมื่อไม่สามารถเอาชนะพระรามได้กลับพาให้ญาติมิตรเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ล้วนเป็นกิเลสของทศกัณฐ์ทำให้เกิดความยุ่งยากวุ่นวายขึ้นมาในลักษณะเดียวกันกับมนุษย์ที่มีกิเลสตัณหาไปสู่ความวิบัติในที่สุด การแสดงต้นเค้าที่ทำให้เกิดสงครามจากเรื่องราวเกียรติในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ตลอดจนเรื่องราวความวุ่นวายทั้งหลายที่เกิดขึ้น จึงเป็นตัวอย่างอันดีในการเตือนสติไม่ให้ผู้คนเกิดความหลงใหลไปกับความสนุกสนานที่ได้รับจากการผูก-

^๘ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, สัมภาษณ์, 30 เมษายน, 2540.

^๙ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องราวเกียรติ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เล่ม 4, หน้า 759.

เรื่องราวให้ดำเนินไปอย่างน่าสนใจ แต่ให้พิจารณาอย่าได้เกิดกิเลสตัณหาอย่างทศกัณฐ์ ทั้ง
ช่วยทำให้เกิดการปลงอนิจจังกับความเป็นไปในทางโลกอันเกิดแต่กิเลสตัณหาดังกล่าว

ลักษณะเฉพาะของเรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมกับภาพจิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นการ
แสดงคติธรรมทางพุทธต่างกับเรื่องรามายณะของอินเดียและต่างจากเรื่องรามายณะของประเทศ
อื่น เพราะเรื่องรามายณะของอินเดียมาจากคติทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เน้นถึงการนับถือ
และบูชายกย่องเทพเจ้า โดยเฉพาะเรื่องรามายณะเป็นการสรรเสริญพระบารมีของพระราม
อวตารปางหนึ่งของพระนารายณ์ แสดงให้เห็นบุญญาบารมีของพระรามที่สามารถเอาชนะพญา
ราพณ์ได้ อันเป็นการชี้แนะให้เข้าใจว่าการอวตารของพระนารายณ์มาเป็นพระรามคือหน้าที่ของ
เทพ เพื่อมาช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นจากภัยของมาร เมื่อทำหน้าที่แล้วคือสังหารราพณ์จนได้แล้วก็จะ
กลับคืนสภาพของเทพดังเดิม เป็นไปตามอุดมการณ์ของศาสนาฮินดู วัชตพินิกาย¹⁰ ในขณะที่เรื่อง
รามเกียรติ์แสดงถึงความเป็นไปในทางโลก ไม่ได้ยุติเพียงเมื่อทศกัณฐ์ล้มเท่านั้นยังแสดงเรื่องราว
ต่อมาอันเนื่องปลายอีกมาก เพราะนอกจากจะสะท้อนให้เห็นผลแห่งกรรมที่ทศกัณฐ์ได้รับจากการ
กระทำอันผิดศีลธรรมแล้วยังปรากฏชัดว่าเรื่องวุ่นวายทางโลกไม่จบสิ้นไปโดยง่าย เมื่อสหายและ
ญาติวงศ์ของทศกัณฐ์ต่างมีความโกรธแค้นพยาบาทต่อพระราม เป็นผลให้เกิดสงครามครั้งต่อมา
ระหว่างพระพรต-พระสัตบุรุษ กับท้าวจักรวรรดิ รวมถึงความเป็นไปในอันเกิดจากความพยาบาทของ
นางอศลูบีศาง ทำให้เกิดความหวาดระแวงที่พระรามมีต่อนางสีดาจนต้องพลัดพรากจากกันไปเป็น
ครั้งที่สองด้วยการลวงให้นางสีดาวาดภาพทศกัณฐ์แล้วเข้าสิงไม้ให้ลอบภาพออก จนพระรามได้พบ
ภาพนั้นเกิดความระแวงและเข้าใจผิดต่อนางสีดา ให้พระลักษมณ์นำนางสีดาไปสังหาร แต่พระ
ลักษมณ์ประสพเหตุให้เชื่อว่านางสีดาบริสุทธิ์จึงปล่อยนางไป ท้ายที่สุดของเรื่องจึงจบลงด้วยการ
คืนดีกันระหว่างพระรามกับนางสีดา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังได้แสดงเรื่องรามเกียรติ์โดยถ่ายทอดเหตุการณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่
การโดนนางสีดา ต้นเหตุแห่งการทาส่งครามระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์โดยมีนางสีดานักขาซึ่ง
ตกอยู่ในห้วงกามฉันทาเป็นผู้จุดชนวนสงคราม แสดงรายละเอียดของสงครามในศึกต่าง ๆ อัน
เป็นจุดเด่นชัด ของความวิบัติที่เกิดจากกิเลสตัณหาของทศกัณฐ์เพียงผู้เดียว และได้ถ่ายทอดเรื่อง

¹⁰สมพร สิงห์โต, "ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาสิสठीกิและรามเกียรติ์พระราช
นิพนธ์ในรัชกาลที่ 1", หน้า 284.

ราวความวุ่นวายอันเกิดจากความแค้นของท้าวจักรวรรดิและไพนาสุริยวงศ์ทำให้เกิดสงครามรอบสอง ตลอดจนความแค้นของนางอตุลปีศาจและความหลงเข้าใจผิดเกิดความหวาดระแวงของพระรามต่อนางสีดา ทำให้ต้องเกิดการพลัดพรากจากกัน รวมถึงได้แสดงให้เห็นกิเลสตัณหาของท้าวคนธรรพ์นุราชที่ต้องการครอบครองเมืองไทยเกษ แต่ผลสุดท้ายความยุ่งยากวุ่นวายทั้งหลายเหล่านี้ก็สามารถแก้ไขได้ ด้วยการแสดงว่าธรรมะเหนือกว่าอธรรม กล่าวคือ ทศกัณฐ์เป็นฝ่ายอธรรม ได้ถูกพระรามซึ่งเป็นฝ่ายธรรมะสังหารในที่สุด ท้าวจักรวรรดิและไพนาสุริยวงศ์ถูกพระพรตและพระสัตรุดปราบลงได้ นางสีดาสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์แม้แต่เทพก็เป็นพยานให้ เพราะนางสีดาประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมจรรยา จนพระรามเข้าใจในตัวนางสีดาสนิทสนมว่าเป็นฝ่ายผิด และสุดท้ายคือพระพรต พระสัตรุด พระมงกุฎ และพระลบเอาชนะท้าวคนธรรพ์นุราชที่มาบุกรุกเมืองไทยเกษได้เป็นผลสำเร็จ

นอกจากการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของเรื่องรามเกียรติ์โดยตรงแล้ว ภาพจิตรกรรมฝาผนังจึงมีวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่ง เพื่อสอนเรื่องทางโลกให้พิจารณาถึงความวุ่นวายทางโลกอันเกิดจากกิเลสตัณหา ซึ่งควรแก่การปลงอนิจจัง และพึงระลึกได้ว่าสามารถเอาชนะอธรรมหรือกิเลสตัณหาได้ด้วยธรรมะ ทั้งนี้ เพราะวัตถุประสงค์ของการเขียนหารูปภาพจิตรกรรมเพื่อเป็นสิ่งรับใช้ศาสนา มีอุปมารูปแบบต่าง ๆ ทางจิตรกรรมเทียบความคิดทางธรรมะออกมาให้ปรากฏ และทำให้เข้าใจรับรู้ และยอมรับได้โดยง่าย ด้วยการอาศัยคุณสมบัติความสวยงามของรูปแบบภาพจิตรกรรมเป็นสิ่งเร้า¹¹

4.3 ประวัติและพัฒนาการของภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์

วรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เกิดจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงมีพระราชประสงค์ที่จะรวบรวมเรื่องรามเกียรติ์ไว้ไม่ให้สูญหายไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้ผู้มีความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ แบ่งส่วนของเนื้อเรื่องนำไปแต่งเป็นตอน ๆ และพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เองบ้าง ทรงแก้ไขทักท้วงข้อความของผู้อื่นบ้าง ทำให้ทรงได้รับการถวายพระเกียรติ

¹¹ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, "ความเข้าใจจิตรกรรมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ศึกษาศาสตร์ เล่มที่ 2 หน่วยที่ 6-11, หน้า 253.

ยศว่าเป็นผู้ทรงพระราชนิพนธ์ วรรณกรรมบทละคร ฉบับสมบูรณต์นี้โดยเริ่มพระราชนิพนธ์เมื่อปี จุลศักราช 1159 ตรงกับปีพุทธศักราช 2340¹²

ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระระเบียงรอบพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น พิจารณาจากประวัติการสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2325 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2327 ยังไม่ปรากฏว่ามีพระระเบียงรอบพระอุโบสถ มีข้อความพิจารณาจากหมายรับสั่งในปี พ.ศ. 2327 (จ.ศ. 1146) กล่าวถึงขบวนแห่พระราชสาส์นซึ่งตั้งขบวนที่ถนนประตูกำแพงแก้วหน้าหอพระเชษฐบิดร หรือบริเวณหอพระนาคในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม¹³ แสดงว่ายังไม่ปรากฏมีพระระเบียงอยู่ในช่วงเวลานั้น แต่เมื่อปี พ.ศ. 2349 ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 มีส่วนที่กล่าวถึงพระระเบียง ช่วงเวลาที่มีพระราชพิธีอุปราชาภิเษกเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร โดยกล่าวถึงการตั้งทานของพระองค์ว่า

...ด้าวสี่ห้าที่ทาน ๓ ต้นกลับพฤกษ์ทั้ง 4 ต้น ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างโรงละครนอกพระระเบียง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม¹⁴

เมื่อเทียบกับการรวบรวมวรรณกรรมบทละครซึ่งเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2340 และเสร็จสิ้นการแต่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2346 จึงเป็นไปได้มากกว่าการสร้างพระระเบียงอาจเกิดขึ้นในเวลาช่วงเดียวกันและเกิดการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงเรื่องรามเกียรติ์ขึ้นมา เพราะช่วงที่ปรากฏมีพระระเบียงนั้นเป็นช่วงหลังปี พ.ศ. 2327 แต่ไม่เกินไปกว่าปี พ.ศ. 2349 ทั้งนี้ งานการสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่องราวโดยสมบูรณต์ดังเช่นเรื่องรามเกียรติ์นี้ต้องอาศัยเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมเป็นโครงร่างสำคัญ เพื่อจะกำหนดพื้นที่ในการเขียนภาพได้เป็นที่แน่นอน ในการนำเสนอเรื่องรามเกียรติ์ให้ได้ครบถ้วนอย่างสมบูรณต์

¹² กุหลาบ มัลลิกะมาส, ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย, 8 (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2531), หน้า 119.

¹³ ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ 2 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์, (คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี), หน้า 14.

¹⁴ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531), หน้า 101.

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไม่ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดารามแต่อย่างใด ภาพจิตรกรรมฝาผนังยังคงสภาพดีอยู่

ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นครั้งแรก พระระเบียงมีการซ่อมแซม ภาพจิตรกรรมฝาผนังลบเขียนใหม่ทั้งหมด¹⁵ แต่ไม่น่าที่จะเป็นเรื่องราวเกียรติตั้งแต่ต้นจนจบเช่นเดียวกับในสมัยรัชกาลที่ 1 เพราะจากการวิเคราะห์วรรณกรรมโคลงสรรเสริญพระเกียรติของ เสาวณิต วิงวอน ได้กล่าวว่า

โคลงสรรเสริญพระเกียรติทำให้ทราบว่า ที่พระระเบียงมีภาพเขียนเรื่องราวเกียรติมาแต่ครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปัจจุบันฝีมือครั้งนั้นไม่หลงเหลืออยู่แล้ว เพราะซ่อมหลายครั้ง ภาพรามเกียรติ์ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามนี้เริ่มตอนพระชนกเฝ้าพอบที่บรรจุนางสีดา ส่วนเรื่องก่อนหน้านั้นเป็นภาพเขียนเช่นกันอยู่ที่วัดพระเชตุพนฯ.....¹⁶

คำกล่าวนี้อ้างถึงภาพเขียนที่วัดพระเชตุพนฯ ซึ่งหมายถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ศาลาทิศทั้งสี่ของหอไตร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยภาพจิตรกรรมฝาผนังของศาลาทิศนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3¹⁷ แม้ว่าปัจจุบันไม่มีภาพเรื่องราวเกียรติ ณ สถานที่แห่งนี้แล้ว แต่ยังมีโคลงจารึกที่ศาลาทิศกล่าวยืนยันเป็นหลักฐานว่าเคยมีภาพเรื่องราวเกียรติอยู่จริงโดยกล่าวว่า

ผนังตั้งหิรันตยักษัติน	เรื่องราว เกียรติฤา
เดชสมรรถม้วนทวีปสาม	หนีบไว้
ตราบตรีบูรณาม	ทานพ หนึ่งเอย
องค์อัครเทพไท	ท่านล้างลาอุสกัน ¹⁸

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

¹⁶ เสาวณิต วิงวอน, "การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 480.

¹⁷ ดร.นิยะดา เหล่าสุนทร, พินิจวรรณกรรม : รวมบทความวิชาการด้านวรรณคดีและภาษา (ศึกษาจากต้นฉบับตัวเขียน) (กทม. : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, 2535), หน้า 248, 249.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 249.

แสดงว่าเรื่องรามเกียรติ์ที่ปรากฏเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ศาลาทิศแห่งนี้ เริ่มต้นเรื่องด้วยตอนหิรันตย์กษัตริย์ม้วนแผ่นดิน ตรงกันกับที่ปรากฏในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 และภาพจิตรกรรมฝาผนังนี้ได้เคยปรากฏอยู่ที่ศาลาทิศตะวันออกโดยจบลงด้วยตอนท้าวชนกาหันนายโสมหาผอบนางสีดา¹⁹ ซึ่งเรื่องราวต่อมาก็คือเรื่องรามเกียรติ์ที่ปรากฏอยู่ที่พระระเบียงรอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ดังที่ศิลาจารึกแผ่นสุดท้ายของศาลาด้านทิศเหนือที่วัดพระเชตุพนฯ กล่าวไว้ว่า

เรื่องรามเกียรติ์ที่จะต่อไปนั้นจงไปอยู่ที่พระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านประตูข้างเหนือโน้นเถิด²⁰

แม้สมัยรัชกาลที่ 4 มีการต่อพระระเบียงออกไปอีกทั้งด้านตะวันออกและด้านตะวันตก โดยเฉพาะด้านตะวันออกโอบพระอัษฎามหาเจดีย์เข้าไว้ในวงพระระเบียง 2 องค์²¹ แสดงว่าเนื้อที่ของพระระเบียงมีเพิ่มขึ้น และรัชกาลที่ 4 โปรดฯให้ซ่อมและเขียนภาพเรื่องรามเกียรติ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง แต่ยังไม่เสร็จ ไปแล้วเสร็จในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนตอนต้นเรื่องก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

ขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่สังเกตได้ว่า สมัยรัชกาลที่ 5 มีการซ่อมเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังถึง 2 ครั้ง โดยครั้งแรกกระทำต่อจากสมัยรัชกาลที่ 4 ส่วนครึ่งหลังเป็นการซ่อมแซมครั้งใหญ่ เฉพาะส่วนของภาพจิตรกรรมที่พระระเบียงต้องทำขึ้นใหม่ทั้งหมดตั้งที่คากราบบังคมทูลรายงานการบูรณะพระอาราม ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ กล่าวในตอนหนึ่งว่า

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ ได้รับพระราชทานเป็นแม่กองทำการพระระเบียง... และถือปูนผนังและการเขียนทั้งปวงทำใหม่ทั้งสิ้นกิ่งหนึ่ง
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ทาการพระ

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

²¹ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง ในการฉลองพระนครครบ 200 ปี พุทธศักราช 2525 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2525), หน้า 47.

ระเบียงต่าง ๆ เหมือนกันอีกกึ่งหนึ่ง...พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ทาการจารึกแผ่นศิลาโคลงรามเกียรติ์และโคลงต่าง ๆ ทิวตั้งพระอาราม.....²²

ทั้งนี้การเขียนภาพขึ้นใหม่ยังคงเนื้อเรื่องตอนต้นไว้เช่นเดิมเหมือนกับสมัยรัชกาลที่ 3 เพียงแต่เพิ่มเติมโคลงจารึกประกอบภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรียกว่า โคลงเรื่องรามเกียรติ์ ขึ้นมา ซึ่งจากการศึกษาโคลงเรื่องรามเกียรติ์แล้วพบว่ามียาละเอียดส่วนใหญ่ตรงกับวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 รวมถึงการดำเนินเรื่อง ทำให้เข้าใจได้ว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ ภาพส่วนใหญ่ควรจะสร้างขึ้นโดยใช้อรรถวรรคบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นต้นแบบหลัก เพราะภาพและโคลงประกอบภาพต้องมีความสอดคล้องกัน การจารึกโคลงนอกจากตรงกับวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แล้วต้องให้ตรงกับเรื่องรามเกียรติ์ในภาพจิตรกรรมฝาผนังมากที่สุดจึงจะถูกต้อง

ในสมัยรัชกาลที่ 7 พระท้าวภินิมิต (ฉายา เทียมศิลป์ไชย) เป็นแม่กองอำนวยการเขียนภาพรามเกียรติ์ เมื่อประมาณ พ.ศ.2473²³ ได้เขียนภาพห้องที่ 1 เลียนแบบศิลปะตะวันตก ทำให้เปลี่ยนจากภาพจิตรกรรมไทยประเพณีตามขนบนิยม ที่มี 2 มิติ เป็นภาพ 3 มิติ เป็นผลให้มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามปัจเจกบุคคลของช่างเขียนต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของภาพไป มีการเขียนภาพแบบทัศนียภาพ (perspective) ในการซ่อมต่อมาสมัยรัชกาลที่ 1 พ.ศ.2511 ได้ทุนจากกองสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นการนำศิลปินใหม่มาเขียนซ่อมเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับในปี พ.ศ.2525 จึงทำให้ภาพที่ได้เป็นภาพรุ่นปลายที่ใหม่สมบูรณ์²⁴ แม้ในปี พ.ศ.2525 นี้เป็นปฏิสังขรณ์ในโอกาสสมโภชพระนคร 200 ปี ซึ่งในจดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง กล่าวไว้ว่า

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

²³ "ศิลปิน - ศิลปากร พระท้าวภินิมิต" ศิลปากร 39 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2539): 107.

²⁴ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2540.

การอนุรักษ์และเขียนซ่อมภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ดำเนินการโดยยึดหลักการเขียนซ่อม โดยรักษาภาพของเดิมไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ จะลบภาพเดิมเขียนใหม่หรือแก้ไขภาพ เดิมก็เมื่อภาพนั้นไม่มีคุณค่าทางศิลปะเพียงพอหรือภาพนั้นไม่ถูกลักษณะตามเนื้อเรื่องรามเกียรติ์ หรือสีกายสีมิ่งกษัตริย์ เป็นต้น²⁵

ในสมัยรัชกาลปัจจุบันยังคงเรื่องรามเกียรติ์ไว้เช่นเดิม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข บางอย่างก็เป็นส่วนเล็กน้อยเท่านั้น จากการพิจารณาประวัติการสร้างและซ่อมแซมภาพจิตรกรรม ฝาผนังดังกล่าวทั้งหมด จึงสรุปได้ว่าเรื่องรามเกียรติ์ในภาพจิตรกรรมฝาผนังครั้งแรกสร้างจาก สมัยรัชกาลที่ 1 ไม่ใช่ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เพราะการเริ่มต้นเรื่องผัดกัน ในขณะภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาลที่ 1 แสดงเรื่องรามเกียรติ์ได้ตั้งแต่ต้นจนจบ และ จากเนื้อที่เดียวกันนี้การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาลที่ 3 เริ่มต้นเรื่องตอนพระชนก ไทหาพอบนางสีดา ทาให้ขาดเรื่องตอนต้นไป แต่ก็แสดงภาพจนจบเรื่อง เท่ากับการจัด วางองค์ประกอบภาพในห้องต่าง ๆ ที่แสดงเรื่องราวในภาพจิตรกรรมฝาผนังจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 นี้ และอาจแสดงเรื่องรามเกียรติ์ตรงกับวรรณกรรมบทละคร เพราะ ยังคงส่วนของตอนต้นตรงกันมาโดยตลอด แม้จะผ่านการซ่อมแซมภาพหลายครั้งหลายสมัย ช่วงที่ แน่ชัดว่าได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นต้นแบบในการเขียนภาพส่วน ใหญ่คือ สมัยรัชกาลที่ 5 เพราะมีการจารึกโคลงเรื่องรามเกียรติ์ประกอบให้ตรงกันกับภาพและ โคลงเรื่องรามเกียรติ์นี้มีลักษณะเนื้อเรื่องตรงกับวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ซึ่งยังคง ใช้โคลงเรื่องรามเกียรติ์ประกอบกับภาพจิตรกรรมฝาผนังมาจนถึงปัจจุบัน

4.4 อิทธิพลของเรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมบทละครที่มีต่อภาพจิตรกรรมฝาผนัง

4.4.1 อิทธิพลในส่วนของเนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 พิจารณาได้จากเรื่องราว ติดต่อกันตลอด และส่วนที่เป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง เมื่อได้เปรียบเทียบกับงานจิตรกรรม

²⁵กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง ในการฉลองพระนครครบรอบ 200 ปี พุทธศักราช 2525, หน้า 131.

ผาผนังที่ได้นำเสนอเป็นภาพแสดงเหตุการณ์ จะเห็นชัดว่ามีความแตกต่างในด้านความสมบูรณ์ของเนื้อเรื่องจากที่วรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แสดงเรื่องราวเกี้ยวตีได้อย่างบริบูรณ์ตั้งแต่ต้นเรื่องด้วยการกล่าวถึงที่มาของตัวละครต่างๆ ในเรื่อง โดยเริ่มจากตอนหรือหน้ายกขั้วม้วนแผ่นดิน แล้วแสดงเหตุการณ์ที่ทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นส่วนต้นเรื่องจากการกำเนิดต้นวงศ์นารายณ์คือ ท้าวอโนมาตั้น บรรพบุรุษคนแรกของพระราม และต่อมาจนถึงเป็นเรื่องราวของกำเนิดตัวละครต่างๆ ที่เป็นวงศ์วานของทั้งฝ่ายพระรามและฝ่ายทศกัณฐ์ตัวละครหลักของเรื่อง รวมถึงสาเหตุของการอวตารจากพระนารายณ์มาเป็นพระราม และจากนนทกมาเกิดเป็นทศกัณฐ์ที่มีถึงสิบเศียรยี่สิบกรซึ่งภาพจิตรกรรมผาผนังที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามแสดงตอนต่อของเรื่องราวเกี้ยวตีมาจากภาพจิตรกรรมผาผนังที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จึงไม่ปรากฏเหตุการณ์ของเนื้อเรื่องในตอนต้น เพราะเหตุการณ์ในตอนต้นนี้ เดิมมีอยู่ที่ภาพจิตรกรรมผาผนังที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามดังกล่าวมาแล้วในด้านที่มา

ส่วนของเนื้อเรื่องที่ตรงกันสามารถนำมาพิจารณาได้นั้น เริ่มด้วยตอนท้าวชนกไถหนางสีดา ซึ่งต่อมาจากการกำเนิดของนางสีดา ธิดาของทศกัณฐ์กับนางมณฑา โดยที่ดวงชะตาของนางสีดา เป็นกาลกิณีแก่วงศ์ยักษ์ในลงกาจึงถูกนำไปทิ้งน้ำ แล้วต่อมาท้าวชนกได้พบที่มีนางสีดาอยู่จากแม่น้ำจึงได้รับเลี้ยง แต่เพราะบวชเป็นฤๅษีจึงฝากเทพทั้งหลายให้ช่วยรักษานางสีดาไว้โดยการฝังศพที่มีนางสีดาที่ตัดต้นไทรใหญ่ ต่อเมื่อท้าวชนกคิดจะลาเพศฤๅษีจึงเตรียมการขุดไถหนางสีดา ในขั้นแรกได้ใช้ให้นายโสมขุดหนางสีดาก่อนแต่ไม่พบ ภาพเหตุการณ์ในงานจิตรกรรมผาผนังที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้แสดงเหตุการณ์ตอนที่นายโสมขุดหนางสีดาเป็นการให้ความเต็มก่อนถึงการแสดงภาพเหตุการณ์ห้องที่ 1 ตอนท้าวชนกไถหนางสีดา โดยนำมาแสดงไว้ที่ผนังด้านข้างทางซ้ายสุดของภาพห้องที่ 1 เป็นภาพนายโสมแสดงท่าว่าหมดหวังด้วยการกุมศีรษะ ข้างตัวมีจอบและเสียมวางทิ้งอยู่ข้างพาดไว้ที่หน้าตักข้าง ตรงกับหลักฐานเดิมที่กล่าวว่าภาพจิตรกรรมผาผนังที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจบลงด้วยตอนท้าวชนกให้นายโสมไถหาพบนางสีดา ซึ่งทั้งวิธีการไถและขุดจนทั่วบริเวณนายโสมก็ไม่พบนางสีดา ต่อต่อมาจึงเป็นภาพเหตุการณ์ในห้องที่ 1 ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามนี้ เริ่มด้วยเหตุการณ์แรกที่นายโสมไปนำขบวนพลพร้อมแอกไถมากับเสนาเมืองมิลิลาจากในวัง เพื่อไปเข้าเฝ้าท้าวชนกตามรับสั่งเพื่อเตรียมการไถหนางสีดา และทั้งวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับภาพจิตรกรรมผาผนังต่างแสดงเรื่องราวตอนท้ายที่สุดของเรื่องในสถานที่เดียวกัน คือ เมืองอยุธยา แต่ต่างเวลากัน กล่าวคือ วรรณกรรมบทละครแสดงเหตุการณ์ตั้งแต่ทัพของพระพรตกลับจากศึกเมืองโกยเกษแล้ว

เข้าเฝ้าพระรามจากนั้นกองทัพก็แยกย้ายกันกลับเมือง จบด้วยเหตุการณ์สุดท้ายที่เน้นเฉพาะพระรามและนางสีดาโดยใช้การบรรยายสรุปเรื่อง เมื่อเทียบกับภาพจิตรกรรมฝาผนังจบด้วยภาพเหตุการณ์ขณะที่ทัพของพระพรตพากันเข้าเฝ้าพระรามอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยไม่ได้แสดงถึงการแยกย้ายกันไปแต่อย่างใด แต่ก็ถือว่ามีส่วนที่ตรงกันอยู่มาก

ถ้าพิจารณาส่วนของเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมบทละครฉบับรัชกาลที่ 1 เปรียบเทียบกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง จะพบว่าเนื้อหาของเรื่องรามเกียรติ์ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับที่เป็นภาพเหตุการณ์ในจิตรกรรมฝาผนัง แสดงไว้ตรงกันโดยตลอดตั้งแต่ตอนพระชนกให้โศภนพานางสีดา จนถึงตอนจบของเรื่อง พิจารณาได้จากเนื้อหาและการลำดับเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์เปรียบเทียบกันได้ดังนี้

4.4.1.1 เนื้อหา รายละเอียดของเนื้อหาในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แสดงได้มากกว่าในภาพจิตรกรรมฝาผนัง แต่ถ้าสังเกตจากเนื้อหาของวรรณกรรมบทละครแต่ละส่วนที่ตรงกันกับภาพเหตุการณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังแต่ละห้อง จะเข้าใจได้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังสามารถแสดงเนื้อหาของเรื่องรามเกียรติ์ได้ด้วยภาพเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ต่างกันเป็นช่วง ๆ เพื่อนำเสนอเนื้อหาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และที่สำคัญคือ ภาพเหตุการณ์เหล่านี้ตรงกันกับการบรรยายเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมบทละคร หลายต่อหลายตอนติดต่อกันตั้งแต่ต้นจนจบ จะมีเพียงรายละเอียดของเหตุการณ์บางส่วนแตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็ไม่ทำให้เนื้อหาโดยรวมทั้งหมดผิดไปจากกัน สามารถเปรียบเทียบให้เห็นได้ชัดเจนจากส่วนของเนื้อเรื่องที่สำคัญที่สุด และมีความยาวของเรื่องราวในกรณำเสนอมากกว่าตอนอื่น ๆ คือ ที่กล่าวถึงการเสด็จสงครามระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์ เหตุการณ์ในตอนนี้วรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 บรรยายไว้อย่างละเอียดเหมือนเช่นทุก ๆ ตอนภายในเรื่องตั้งแต่การเริ่มกลศึกแรกของทศกัณฐ์ด้วยการใช้หินนยวิก วายุเวก หลานของทศกัณฐ์ไปเชิญไมยราพมาช่วยการศึกจนถึงทศกัณฐ์ล้มแล้วทำพิธีปลงพระศพทศกัณฐ์ เปรียบเทียบกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ โดยพิจารณาที่ส่วนของเนื้อหาในตอนนี้จากสรุปเหตุการณ์ของทั้งสองผลงานประกอบกันได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง สรุปรุเหตุการณ์ในตอนสงครามใหญ่ระหว่างพระราม
กับทศกัณฐ์

ส่วนที่ 1

จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1

ช่วงสงครามที่ยาวนานที่สุด เริ่มตั้งแต่ทศกัณฐ์ให้หนยวิก วายุเวก
ไปเชิญไมยราพมา ไมยราพเข้าเฝ้าชนนี้แล้วไม่เชื่อคาเตือนทาลายรดต่อหน้าชนนี้ จากนั้นยกทัพ
มาลงกาพบกับทศกัณฐ์ ไมยราพไปตั้งโรงพิธีหุงยาสะกดทัพและยาล่องหนจนสำเร็จ พิเภกทนาย
ว่าไมยราพจะมาลักตัวพระราม หนุมาณนิมิตกายล้อมกองทัพและอมพลับปลาไว้ ไมยราพแวงกล้อง
ให้เข้าใจว่าพ้นเวลาอันตรายแล้วสะกดทัพ ต่อมาเข้าพาตัวพระรามกลับไปบาดาลซึ่งไว้ในกรง
เหล็กที่ตั้งดาล เมื่อกองทัพถึงพื้นพิภพให้หนุมาณไปช่วยพระรามกลับมา หนุมาณต้องทาลายด่าน
ต่าง ๆ ได้พบมัจฉานุรู้ว่าเป็นบุตร แล้วได้พบนางพิรากวอนอาศัยนางพิรากวอนพาผ่านการซึ่งตาซึ่ง
เข้าเมืองบาดาล หนุมาณไปพาพระรามออกมาแล้วกลับไปต่อสู้กับไมยราพ นางพิรากวอนบอกที่ซ่อน
ดวงใจของไมยราพทำให้หนุมาณสังหารไมยราพได้ ก่อนพาพระรามกลับหนุมาณให้ไววิกครอง
บาดาล มัจฉานุเป็นอุปราช

จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ส่วนที่ 1 ตรงกับห้องที่ 52 ถึงห้องที่ 56 มีเหตุการณ์คือ
หนยวิก - วายุเวก มาเชิญไมยราพ ไมยราพสะกดทัพลักพาพระรามไปจากพลับปลาในปากของ
หนุมาณ หนุมาณตามไปหัดด่านเมืองบาดาลได้พบกับมัจฉานุและนางพิรากวอน ได้สังหารไมยราพ
โดยทาลายกล่องดวงใจตามนางพิรากวอนบอก หนุมาณให้ไววิกครองเมือง มัจฉานุเป็นอุปราช
หนุมาณพาพระรามกลับพร้อมเศียรไมยราพ

ส่วนที่ 2

จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1

ต่อจากนั้นทศกัณฐ์ให้กุมภกรรณออกรบพิเภกมาห้าม กุมภกรรณให้
ทนายปริศนาพระรามให้องคตลงถามปริศนา แต่กุมภกรรณรู้ทันจึงเฉลย สู้ครีฟออกมารบกับ
กุมภกรรณถูกลงงาให้ถอนต้นรังจนหมดแรง กุมภกรรณเข้าจับสู้ครีฟแต่หนุมาณมาช่วยไว้ทัน กุมภกรรณ
ไปหาพิธีลับหอโกนขศักดิ์ี หนุมาณกับองคตทาลายพิธี กุมภกรรณออกรบอีกพุ่งหอโกนขศักดิ์ีถูกพระ
ลักษมณ์หนุมาณไปหาหาแก้วมาช่วยทัน กุมภกรรณเปลี่ยนเป็นทาพิธีทหน้า หนุมาณตามไปทาลายพิธี

กุมภกรรณจะออกรบอีกเกิดกลางร้าย พระรามแผลงศรพรหมาสตร์ถูกกุมภกรรณล้ม กุมภกรรณเห็น พระรามเป็นพระนารายณ์ขอประทานโทษ พระรามให้ไปเกิดบนสวรรค์

จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ศึกกุมภกรรณ ตรงกับห้องที่ 56 ช่วงท้าย เมื่อทศกัณฐ์ให้กุมภกรรณ ออกรบ จนถึงห้องที่ 64 กุมภกรรณถูกศรพระรามจึงเสียชีวิต แสดงเหตุการณ์ตรงกัน คือกุมภกรรณ ออกรบพบพิเภกขอร้องให้เลิกทัพแต่กุมภกรรณปฏิเสธ สุครีพถอนต้นรังสู้กับกุมภกรรณ ถูกกุมภกรรณ จับตัวได้ หนุมานเข้าช่วยได้ทัน กุมภกรรณท้าวพิรุณชอบหอกไมกษัตริ์ถูกหนุมานกับองคตทาลายพิรุี พระลักษมณ์ถูกหอกไมกษัตริ์แต่หนุมานหยาาแก้ทัน กุมภกรรณท้าวพิรุชคนั้นแต่หนุมานทาลายพิรุีได้ และกุมภกรรณออกรบครั้งสุดท้ายถูกศรพระราม กุมภกรรณเห็นพระรามเป็นพระนารายณ์ยกมือไหว้ ขอประทานโทษ

ส่วนที่ 3

จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1

ศึกต่อมาทศกัณฐ์ให้อินทรชิตออกรบ ครั้งแรกไม่รู้แพ้รู้ชนะต่าง หย่าทัพกลับไปอินทรชิตไปท้าวพิรุชบุตรนาคบาทที่โพรงไม้ไทรทัน มังกรกัณฐ์ออกรบแทน พระรามแผลง ศรพรหมาสตร์สังหารมังกรกัณฐ์ วิรุณขออกรบ พิเภกทูลเรื่องอินทรชิตขามพวราชอาสาแปลงเป็น หมี่ทาลายพิรุีอินทรชิตจึงออกรบ วิรุณขกำบังกายแต่ถูกพระลักษมณ์แผลงศร เป็นชายล้อม หนุมาน เข้าจับตัว นำไปลงโทษและประจานก่อนปล่อยวิรุณขกลับไป อินทรชิตให้วิรุณขออกรบอีก แล้ว ตนเองกำบังตนแผลงศรนาคบาทถูกพระลักษมณ์ และเข้าจะทำร้ายพิเภก พระรามมายังสนามรบแผลงศรเรียกครุฑมาแก้ศรนาคบาท พระลักษมณ์ฟัน อินทรชิตไปชูปศรพรหมาสตร์ พิเภกต้องพา วานรไปหาผลไม้ อสุรกำปั่นออกรบถูกหนุมานฆ่าตาย อินทรชิตเสียพิรุีจากการแจ้งข่าวอสุรกำปั่น ตาย ให้เตรียมรบโดยแปลงเป็นพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณแปลงมาพร้อมกับเหล่าเทพแปลง เมื่อ ทัพของพระลักษมณ์หลงร่างแปลงจึงแผลงศรพรหมาสตร์ถูกพระลักษมณ์ หนุมานเข้าหักคอช้างแปลง ถูกทำร้ายสลบไป พระรามมาพบสลบไปเพราะเสียใจ นางสีดาและตรีชฎามายังสนามรบตาม ที่ทศกัณฐ์บอกก็เสียใจจนสลบ นางตรีชฎาให้นางสีดาเสี่ยงบุษบกจึงทราบว่พระรามยังไม่ตาย พิเภกมาถึงหนุมานและชมพูพานฟัน เมื่อพระรามฟันให้ชมพูพานบอกวิธีแก้แก่หนุมาน โดยนำภูเขามี่ยามาให้ลมพัดยาแก้ไปต้องพระลักษมณ์และทหารลิงจนฟัน อินทรชิตวางอุบายให้สุขาจารแปลง เป็นนางสีดาแล้วตัดศีรษะต่อหน้าพระลักษมณ์แล้วลวงว่าจะไปอยู่ธยาแต่กลับไปท้าวพิรุีกุมภกรณียา พระ

ลักษณียกพลมาทำลายพิธี อินทรชิตสู้กับพระลักษมณ์แล้วหนีกลับลงกา ลახนนี้ มเหสี และสนม
รวมถึงทศกัณฐ์ เมื่อออกรบครั้งสุดท้ายจึงถูกพระลักษมณ์สังหารด้วยการแผลงศรตัดเศียรซึ่งองค์
หน้าพาดแว่นฟ้าพระพรหมมารับไว้ทัน จากนั้นทำลายเศียรทิ้งก่อนเลิกทัพกลับ

จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ศึกอินทรชิต ตรงกับห้องที่ 65 ทศกัณฐ์ให้อินทรชิตออกรบจนถึง
ห้องที่ 81 ทศกัณฐ์เฝ้าศพอินทรชิต ในช่วงเหตุการณ์ระหว่างการรบของอินทรชิตกับพระลักษมณ์
ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ 2 เหตุการณ์ คือ ตอนอินทรชิตแผลงศรนาศาศ และอินทรชิตแผลงศร
พรหมศาสตร์ ประกอบกับเหตุการณ์ช่วงขัดตาทัพของยักษ์ตนอื่นออกรบแทนอินทรชิต เหตุการณ์ตรง
กันทั้งหมดนับแต่สงครามครั้งแรกระหว่างพระลักษมณ์กับอินทรชิตต่างไม่รู้แพ้ชนะกัน อินทรชิต
ซบศรนาศาศในโพรงไม้ไทรที่ผนัง กรกัณฐ์ออกขัดตาทัพถูกพระรามสังหาร ชามพุราชาล้างพิธี
ซบศรนาศาศ อินทรชิตให้วิรุณขออกรบแล้ว แผลงศรนาศาศถูกพระลักษมณ์ พระรามแผลงศร
เรียกพระยาครุฑมาช่วยแก้ไข อินทรชิตซบศรพรหมศาสตร์ อสุรกำปั่นออกรบขัดตาทัพถูกหนุมานฆ่า
อินทรชิตแปลงเป็นพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณแปลงแผลงศรพรหมศาสตร์ถูกพระลักษมณ์ นางสีดาและ
นางตรีชฎามาสนามรบได้พบพระราม-พระลักษมณ์สลบ นางสีดาเสี่ยงบุษบก หนุมานแก้ศรพรหมา-
ศาสตร์ตามคาบอกของชมพูพาน อินทรชิตลวงพระลักษมณ์ด้วยการตัดหัวสุชาจารซึ่งแปลงเป็นนางสีดา
อินทรชิตทำพิธีกุมภินยาแต่ถูกทำลายพิธีอินทรชิตหลบจากการรบมาลางนางมณีเทวี ทศกัณฐ์และนาง
สสุวรรณกันยุมากับสนม อินทรชิตออกรบครั้งสุดท้าย พระลักษมณ์แผลงศรตัดเศียรอินทรชิต องค์ตาใช้
พานแว่นฟ้ารับไว้ทัน แล้วทำลายเศียรอินทรชิต ทศกัณฐ์นำศพอินทรชิตไปทำพิธีปลงศพ

ส่วนที่ 4

จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1

ทศกัณฐ์เสียใจที่อินทรชิตตาย ไปนำศพกลับมาทำพิธี แล้วออกรบ
ครั้งแรกพร้อมสิบขุนสิบรถพระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมถวายนครมหาเวไชยันต์ พระรามรบกับทศกัณฐ์
สิบขุนสิบรถถูกทหารวานรสังหาร ทศกัณฐ์หย่าทัพ

สหัสเดชะและมุลพลัมมาช่วยรบตามคำเชิญของทศกัณฐ์ พลทหารลิง
เกรงกลัวสหัสเดชะ วิ่งหนีไป พระลักษมณ์ไปตามกลับพบมุลพลัมได้ต่อสู้ด้วยและสังหารมุลพลัม
หนุมานแปลงเป็นพลทหารลิงลวงสหัสเดชะได้กระบองวิเศษแล้วทำลายก่อนสังหารสหัสเดชะ

แสงอาทิตย์มาตามคำเชิญของทศกัณฐ์ พิเภกแนะนำให้ไปลงเอา
แวนแก้ว พระรามจึงนำห้องศตไปดาเนินการ เมื่อออกรบแสงอาทิตย์รู้ว่าถูกลงเอาแวนแก้วไปได้
เกิดความเสียใจ สุดท้ายได้ถูกศรพระรามสังหาร

จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ศึกทศกัณฐ์ครั้งแรกจนถึงแสงอาทิตย์ตาย ตรงกับห้องที่ 82-86
เหตุการณ์ตรงกัน คือ พระวิษณุกรรมถวายนรถ ทศกัณฐ์ออกรบ ท้าวสหัสเดชะกับมุลพลัมมายังลงกา
ท้าวสหัสเดชะกับมุลพลัมออกรบ เหล่าทหารลิงวิ่งหนีท้าวสหัสเดชะ พระลักษมณ์ไปตามพลกลับพบ
มุลพลัม พระลักษมณ์ได้สังหารมุลพลัม ท้าวสหัสเดชะถูกหนุมานลงและถูกหนุมานฆ่าตาย แสง
อาทิตย์ออกรบถูกพระรามฆ่าตาย

ส่วนที่ 5

จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1

ทศกัณฐ์ออกรบอีกครั้งแล้วกลับไป ทศกัณฐ์เชิญสัตถุ์และตรีเมฆ
มาช่วยรบ สัตถุ์ถูกศรพระรามตาย ตรีเมฆหนีไปบาดาลแล้วไปซ่อนในเม็ดยาตามมหาสมุทร
หนุมานตามไปถามพระยากาลนาครแล้วตามไปสังหารตรีเมฆ

ต่อมาทศกัณฐ์ตั้งพิธีอุโมงค์ หนุมานขอน้ำล้างเท้านางเบญกายมา
เปิดปากอุโมงค์ แล้วเห็นว่าทศกัณฐ์ไม่หวั่นไหวหนุมานจึงไปพานางมณฑิมาหยอกต่อหน้าทศกัณฐ์
ทศกัณฐ์เสียพิธีพานางมณฑิมา กลับจากนั้นให้ท้าวสหัสธาสูรกับวิรุณจาบังช่วยรบ หนุมานและองคตไป
ลงงให้ท้าวสหัสธาสูรเรียกอาวุธจากเทวดาโดยหนุมานแปลงเป็นลิงป่า องคตและพลทหารคอยเก็บ
อาวุธแล้วทิ้งลงมาตามคำหนุมาน หนุมานและองคตสังหารท้าวสหัสธาสูร ส่วนวิรุณจาบังกับภรรยา
ออกรบ พระรามแผลงศรเป็นข่ายล้อมฝ่าพยนต์ร์ของวิรุณจาบัง หนุมานตามวิรุณจาบังไปพบนาง
วานรินจนได้นาง นางวานรินจึงบอกที่ซ่อนวิรุณจาบัง หนุมานนิมิตกายใหญ่จะจับวิรุณจาบังในพอง
น้ำ วิรุณจาบังหนีไปได้สมุทรแต่ก็ถูกหนุมานสังหารในที่สุด หนุมานกลับมาหานางวานรินส่งขึ้นฟ้า
ฝ่าพยนต์ร์ของวิรุณจาบังหายไป หนุมานเข้าเฝ้าพระราม

จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ศึกทศกัณฐ์ครั้งที่สองจนถึงวิรุณจาบังตาย ตรงกับภาพจิตรกรรม
ฝาผนังห้องที่ 87 ถึงห้องที่ 94 มีเหตุการณ์ตรงกันตั้งแต่ทศกัณฐ์ออกรบอีกครั้ง แล้วให้สัตถุ์กับตรี
เมฆออกรบจนตายทั้งคู่ ทศกัณฐ์ตั้งพิธีอุโมงค์ หนุมานพานางมณฑิมาหยอกให้เสียพิธี องคตและ

ทหารสิงเก็บอาวุธเทวดาลวงสิทธิ์ธำมรงค์ หนุมนฆ่าสิทธิ์ธำมรงค์ หนุมนตามวิรุณจำบังพบนางวานริน
ช่วยนางขึ้นสวรรค์ สั่งหารวิรุณจำบัง

ส่วนที่ 6

จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1

เมื่อทศกัณฐ์ให้เชลยท้าวมาลีวราช ท้าวมาลีวราชให้ประชุมเหล่า
เทพแล้วถามความจากทศกัณฐ์ จากนั้นให้ไปเชิญพระรามกับนางสีดาเข้าเฝ้าแล้วท้าวมาลีวราชให้
ทศกัณฐ์คืนนางสีดาแก่พระราม ทศกัณฐ์โกรธกลับลงกาจะทำพิธีเผารูปเทวดาและชูปหอกกบิลพิท
เมื่อทำพิธีพระอิศวรให้เทพบุตรพาลีมาทำลายพิธี นางมณฑิเทเนาะให้ทศกัณฐ์สั่งหารพิเภก ทศกัณฐ์ยก
ทัพมา ฟุ้งหอกกบิลพิทจะให้ถูกพิเภกแต่ถูกพระลักษมณ์แทน หนุมนไปนายนางแก้วมา และเมื่อไปนำ
หินบดยามาจากทศกัณฐ์ได้ผูกผมทศกัณฐ์กับนางมณฑิเทไว้ พระลักษมณ์เห็น ในขณะที่พระฤๅษีโคบุตรต้อง
มาช่วยหาทางแก้ผมทศกัณฐ์ โดยทำตามคำสั่งที่หนุมนบอกไว้

ทัพนาสูรมาลงกาแล้วออกรบ นิมิตรร่างกสินกินพลทหารสิงทั้งกอง
ทัพ สุดรีพัตต์แซนทัพนาสูร พระรามแผลงศรถูกทัพนาสูรตาย พระวิษณุกรรมพรมน้ำทิพย์ให้พลทหาร
สิงฟื้น ขณะนั้นนางมณฑิเทคิดทำพิธีหุงน้ำทิพย์ ทศคีรีวันและทศคีรีธรรมาถึงลงกาออกรบพร้อมทศกัณฐ์
แต่ถูกสั่งหาร เมื่อนางมณฑิเททำพิธีหุงน้ำทิพย์สำเร็จส่งให้ทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์ใช้ชูปชีวิตยักษ์ทั้งหลายที่
ตายไปแล้วขึ้นมา หนุมนแปลงเป็นทศกัณฐ์เข้าลงกาพร้อมนิลนันทและชมพูพาน รวมทั้งพลทหารสิง
แปลงเป็นเหล่ายักษ์ลวงนางมณฑิเทเลิกทำพิธีหุงน้ำทิพย์ น้ำทิพย์หมดทศกัณฐ์เลิกทัพกลับไปว่านาง
มณฑิเทจนต่างทราบว่าเป็นอุบายของหนุมน ทศกัณฐ์ยกทัพอีกถูกศรพระรามตัดครขาด ตัวยขาด
เคียวขาด แต่ไม่ตาย ทศกัณฐ์ยกทัพกลับ

หนุมนบอกอุบายลวงถามกล่อดวงใจทูลบอกพระรามของคตไป
ด้วย โดยลวงให้ฤๅษีโคบุตรพาไปถวายตัวแก่ทศกัณฐ์แล้วให้องคตนำกล่อดวงใจของจริงไปซ่อนไว้
หน้าของปลอมมาไว้ให้พระฤๅษีเห็น หนุมนเข้าถวายตัวกับทศกัณฐ์โดยไม่ยอมไหวแต่ใช้อุบายเอาตัว
รอด ทศกัณฐ์จัดพิธีสมโภชหนุมนรับเป็นบุตรบุญธรรม หนุมนอาสาออกรบแกลิ่งว่าพระลักษมณ์
โจมตีทัพสิงแล้วยกทัพกลับ ทศกัณฐ์ประทานสมบัติและเมเหลื่ออินทรีชิตีให้หนุมน พระรามสั่งเตรียมทัพ
หนุมนลวงทศกัณฐ์ออกรบ หนุมนชุกกล่อดวงใจเย้ยทศกัณฐ์แล้วคืนสมบัติให้ จากนั้นนำกล่อดวง
ใจไปถวายพระรามพร้อมกับองคต

ทศกัณฐ์กลับไปลงกา แปลงเป็นพระอินทร์สั่งเสียม เหล็และสนม
จึงออกรบ ทศกัณฐ์แผลงศรเป็นข้าวตอกดอกไม้ พระราม - พระลักษมณ์หลงรูปทศกัณฐ์ หนุมานทูล
เตือนพระรามจึงแผลงศรถูกอกทศกัณฐ์ งามข้างที่บักอกหลุคออกตามค้ำสาปพระอิศวร ทศกัณฐ์สั่งเสียม
กับพิเภกก่อนตาย นางมณโฑมารับศพ ทาพิธี่แห่งศพทศกัณฐ์เข้าลงกา นางสีดาลุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์
แล้วพระรามจึงเข้าเมืองลงกาให้พิเภกครองเมือง และพิเภกได้จัดพิธีปลงพระศพให้ทศกัณฐ์อย่าง
สมเกียรติ

จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ทศกัณฐ์ให้เชษฐท้าวมาลีวราช ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่
95 และห้องที่ 96 ซึ่งทศกัณฐ์เชษฐท้าวมาลีวราชมาตัดสินความ ท้าวมาลีวราชให้เชษฐนางสีดาและ
พระราม ท้าวมาลีวราชตัดสินความทศกัณฐ์ไม่พอใจยกทัพกลับ

ทศกัณฐ์ทาพิธี่เฝารูปปั้นเทวดาจนถึงพิธี่ศพทศกัณฐ์ ตรงกับเหตุ
การณ์ในภาพห้องที่ 97 ถึงห้องที่ 113 แสดงเหตุการณ์ตรงกันโดยตลอด คือ ทศกัณฐ์ทาพิธี่เฝารูป
ปั้นเทวดาแต่ถูกเทพบุตรพาลีทำลายพิธี่ ทศกัณฐ์ออกรบ พระลักษมณ์ถูกหอกกบิลพิทของทศกัณฐ์หนุมาน
หยาาแก้ได้ หนุมานผูกผมทศกัณฐ์กับนางมณโฑ ทักษาสูรออกรบถูกศรพระรามตาย นางมณโฑทา
พิธี่หุงน้ำทิพย์ ทศคีรีวัน - ทศคีรีธรรออกรบจนตาย นางมณโฑหุงน้ำทิพย์สำเร็จให้ทศกัณฐ์ใช้พรมชุบ
ที่วิตย์กษัตริย์ตายหนุมานทำลายพิธี่หุงน้ำทิพย์ของนางมณโฑ ทศกัณฐ์ออกรบอีกถูกศร มือขาด ศีรษะ
ขาด ไม่ตาย หนุมานอาสาลงทศกัณฐ์ให้องคคเ็บบกล่องดวงใจทศกัณฐ์ไว้ หนุมานเข้าถวาย
ตัวต่อทศกัณฐ์ทศกัณฐ์รับหนุมานเป็นบุตรบุญธรรม หนุมานแกล้งออกรบกับทัพพระลักษมณ์แล้วกลับมา
เข้าเฝ้าทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์ออกรบหนุมานชุกล่องดวงใจเย้ย ทศกัณฐ์กลับเมืองลามเหล็และแล้วออกรบ
ในร่างพระอินทร์ พระรามแผลงศรถูกทศกัณฐ์จนรพั้งหนุมานชยี้กล่องดวงใจของทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์
ตาย พิเภกร้าให้ นางมณโฑ นางกาลอัคคี และเหล่าสนม ร้าให้กับพระศพทศกัณฐ์ร่วมกับพิเภก มี
ขบวนแห่พระศพของทศกัณฐ์เข้าเมืองลงกา พิเภกสั่งการเรื่องพิธีปลงพระศพ นางสีดาลุยไฟต่อหน้า
พระรามและเหล่าพยาน ขบวนแห่พระศพทศกัณฐ์ไปยังพระเมรุมาศ พิเภกสั่งการอยู่หน้าพระเมรุ
ขณะมีพิธีอย่างยิ่งใหญ่

จากตัวอย่างของเนื้อหาทั้ง 6 ส่วน ภาพจิตรกรรมฝาผนังอาจ
แสดงรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละส่วนได้ไม่เท่ากับวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ทั้ง
หมด แต่เหตุการณ์ที่ได้สรุปมาจากเรื่องรามเกียรติ์ทั้งที่บรรยายไว้ในวรรณกรรมบทละคร ฉบับ

รัชกาลที่ 1 และที่ปรากฏเป็นภาพเหตุการณ์ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ย่อมแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของแต่ละส่วนตรงกัน และไม่เพียงเหตุการณ์ที่สรุปไว้ในตัวอย่างเท่านั้น ส่วนที่เป็นรายละเอียดของเหตุการณ์ที่ไม่ได้กล่าวไว้เป็นข้อพิสูจน์ได้ดีถึงรายละเอียดของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ตรงกันระหว่างผลงานทั้งสอง ยกตัวอย่างเช่น

ส่วนที่ 1 มีรายละเอียดของเหตุการณ์ที่ตรงกัน คือ เหตุการณ์เมื่อไมยราพสะกดทัพ ทั้งวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับจิตรกรรมฝาผนังแสดงตรงกันตั้งแต่ ไมยราพนิมิตรร่างเป็นลิงป่าลวงถามทหารลิงในกองทัพพระราม ไมยราพขึ้นไปแกว่งกลองบิหมราชชนนเขาให้เห็นเป็นประกายแสงเหมือนดาวประกายพริก ไมยราพกลับมาเป่ายาสะกดทัพพระราม ไมยราพเข้าไปถึงพลับพลาในปากหุ้มนาน และไมยราพลักพาพระรามออกมาได้

อีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ เมื่อหุ้มนานผาด่าน แสดงรายละเอียดของการผาด่านตรงกันคือ หุ้มนานสู้กับยักษ์เมืองบาดาล สู้กับช้าง ชื่นยอดเขากระทบกันเป็นเปลวไฟ สู้กับยุงเท่าแม่ไก่ และสู้กับมัจฉานุ

ส่วนที่ 5 เหตุการณ์เมื่อหุ้มนานลวงเก็บอาวุธของท้าวสัทธาสูร แสดงรายละเอียดที่ตรงกัน คือ หุ้มนานในร่างลิงป่ามาพบท้าวสัทธาสูร องคตและพลลิงเก็บอาวุธจากบนฟ้าเมื่อเทวดาส่งมา พลลิงปล่อยอาวุธลงมา ลิงป่าร้ายเวท หุ้มนานกลับร่างแล้วเข้าสู่กับท้าวสัทธาสูร ท้าวสัทธาสูรเสียที หุ้มนานนำเคียวท้าวสัทธาสูรเดินทางกลับ หุ้มนานถวายเคียวท้าวสัทธาสูรต่อพระราม

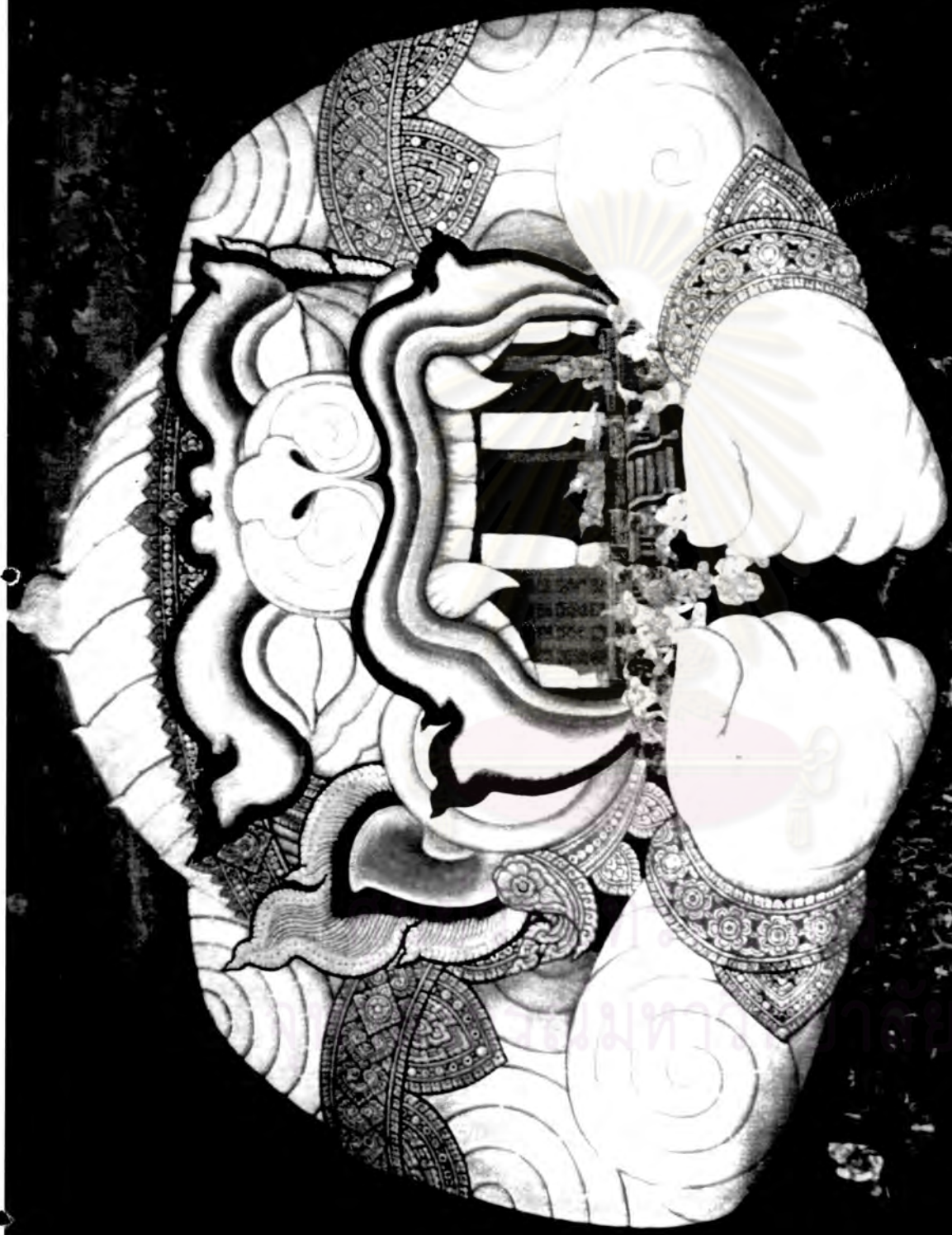
แต่การแสดงเหตุการณ์ของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แตกต่างกับภาพจิตรกรรมฝาผนังในการบรรยายเรื่อง แม้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังสามารถนำเสนอเหตุการณ์เป็นจำนวนมาก ก็ไม่อาจบรรยายเรื่องแสดงรายละเอียดต่อเนื่องระหว่างเหตุการณ์ได้ จากตัวอย่างแสดงรายละเอียดจึงเห็นได้ว่าเหตุการณ์เมื่อไมยราพสะกดทัพ เมื่อหุ้มนานผาด่านและเมื่อหุ้มนานลวงเก็บอาวุธของท้าวสัทธาสูร เป็นการแสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ในด้านการกระทำของตัวละครและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปตามเวลาแต่ละช่วง ำให้ทราบที่ตัวละครกระทำการใดและทำให้เกิดเหตุการณ์ใด แต่จะไม่ทราบถึงเหตุผลของการกระทำอย่างแน่ชัดทุก ๆ เหตุการณ์ ได้แก่ช่วงที่ไมยราพสะกดทัพ ไมยราพขึ้นไปบนเขาเพื่อแกว่งกลองำให้เกิดเป็นประกายแสงเหมือนดาว ปรากฏอยู่เป็นภาพทางด้านมุมบนขวามือ ในห้องเดียวกันกับภาพเหตุการณ์ขณะหุ้มนานอมพลับพลา เหตุผลในการกระทำนั้นก็เพื่อลวงทัพพระรามำให้เข้าใจว่าพันกำหนด

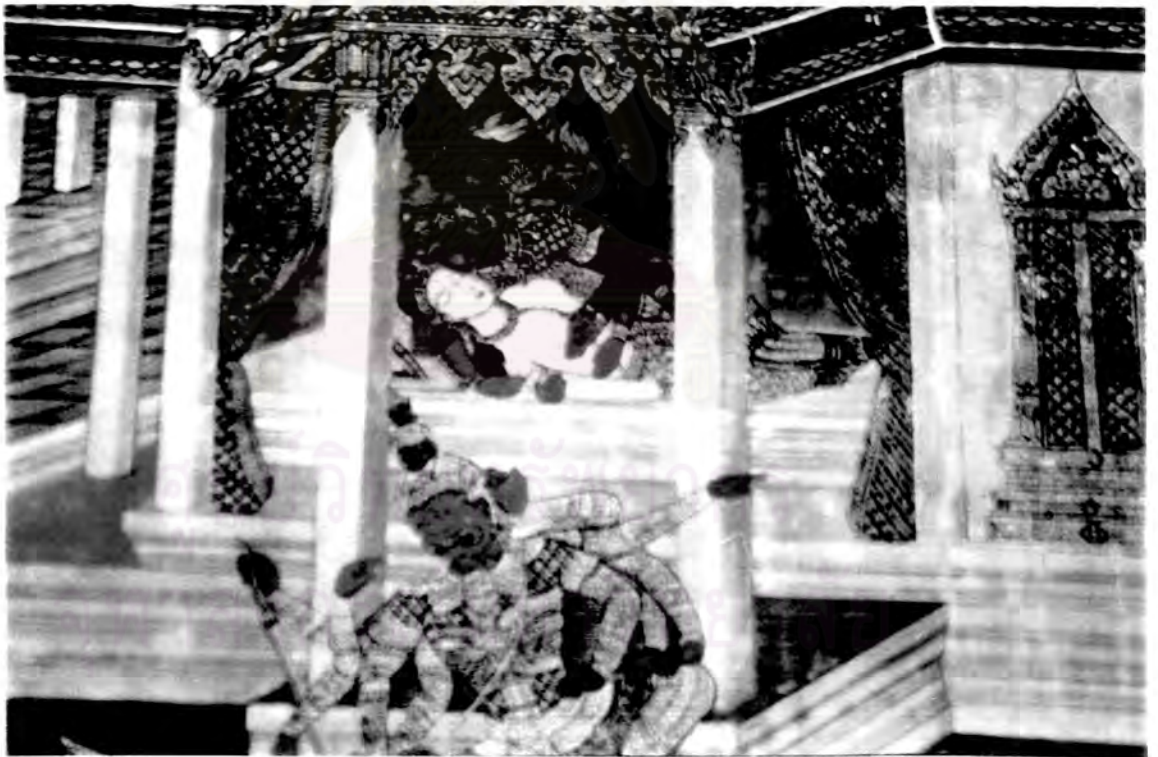
เคราะห์ตามคำทำนายของพิเภกจะได้พากันเลิกกวาดชั้นเรื่องเวรยาม ดังกล่าวไว้ในวรรณกรรม
บทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เท่ากับว่าการพิจารณาภาพจิตรกรรมฝาผนังต้องอาศัยความเข้าใจ
เรื่องเป็นพื้นฐานมาก่อนเพื่อให้เกิดการติดตามเนื้อหาของเรื่องได้เข้าใจทุกเหตุการณ์ หรือถ้า
พิจารณาในมุมกลับก็อาจกล่าวได้ว่า การสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังต้องการนำเสนอเรื่องด้วย
ภาพเหตุการณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ จึงเลือกเหตุการณ์แต่ละจุดที่จะบอกเล่าการกระทำของ
ตัวละครได้ชัดเจนตรงตามวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ซึ่งกล่าวบรรยายการกระทำ
ของไมยราพและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้ว่า

.....ยืนอยู่เหนี่ยวอดคีรินทร	ตั้งพระยาไกรสรราชสีห์
จับกลิ้งบัมราชรุจี	อสุรีกวัดแกว่งไปมา
โชติช่วงเพียงดวงดาวประกาย	สีพรายจรัสพระเวหา
แจ่มจับกับแสงดารา	ในเวลาปัจฉิมราตรีกาล
บัดนั้น	โยธาวานรทวยหาญ
ซึ่งรักษาองค์พระอวตาร	เห็นแสงชัชวาลในอัมพร
สำคัญว่าดวงดาวประกาย	ไพร่นายชื่นชมสโมสร
ที่นั่นเคราะห์พระสีกร	วานรชื่อบอกกันรู้ไป..... ²⁶

เหตุการณ์ต่อจากนี้เป็นผลหลังจากการแกว่งกลิ้งบัมราชรุจี
ทัพพระราม แสดงว่าเหล่าวานรต่างคิดว่าพันกัณฑ์เคราะห์ร้าย จึงประมาทละเลยการดูแล
ระวังเวรยาม พากันนอนบ้าง หยอกกันบ้าง และมีทั้งการสู้รบกันจากวรรณกรรมบทละคร ฉบับ
รัชกาลที่ 1 บรรยายว่า

²⁶พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เล่ม 2 (นครหลวงฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515),
หน้า 410.

ภาพที่ 26 ทหารลิงสูบกัญชา (ภาพบน)

ภาพที่ 27 ทศกัณฐ์ฝัน (ภาพล่าง) ภาพจากจิตรกรรมฝาผนัง

อันหมู่พลพลโยธี	จะรู้กล่อสุรีก็หาไม่
สำคัญว่าจริงก็ตีใจ	มิได้ตระเวนตรวจตรา
บ้างนอนบ้างนั่งเป็นเหล่าเหล่า	หยอกเย้ากันเล่นหัวเราะรำ
บ้างล้อมกันสู้กับภูษา	บ้างหลับตาฝังอศี ²⁷

การบรรยายสภาพของเหล่าวานรตั้งนี้ยิ่งแสดงรายละเอียดปลีกย่อยของเหตุการณ์มากขึ้นอีก ทำให้ยืนยันได้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังน่าที่จะได้รับอิทธิพลในการสร้างงานมาจากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เพราะจากภาพห้องเดียวกันนี้ แสดงภาพของทหารลิงตัวประกอบในเรื่องตรงกับคำบรรยายในวรรณกรรมบทละครอย่างชัดเจน คือ แสดงภาพกลุ่มวานรชี้ให้ดูแสงดาวสว่างของไมยราพ บางตัวนั่งหาเหาให้กัน และที่สำคัญคือ การแสดงภาพกลุ่มวานรนั่งสู้กับภูษาที่อยู่ทางมุมภาพด้านล่างซ้ายของห้องภาพตรงกับบทบรรยายอย่างชัดเจน จึงไม่ควรที่จะเป็นเหตุบังเอิญตรงกัน และไม่เฉพาะรายละเอียดปลีกย่อยของเหตุการณ์เหล่านี้เท่านั้น ยังปรากฏรายละเอียดปลีกย่อยอีกหลายส่วนที่แทบจะไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่องแต่ภาพจิตรกรรมฝาผนังได้นำเสนอไว้ตรงกันกับบทบรรยายในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ตอนอื่น ๆ เช่น ภาพแสดงเหตุการณ์เมื่อเกิดกลางสังหรณ์ต่าง ๆ ยกตัวอย่างภาพที่ปรากฏเปรียบเทียบกับคำบรรยายที่มีในวรรณกรรมบทละครจากแต่ละเหตุการณ์ดังนี้

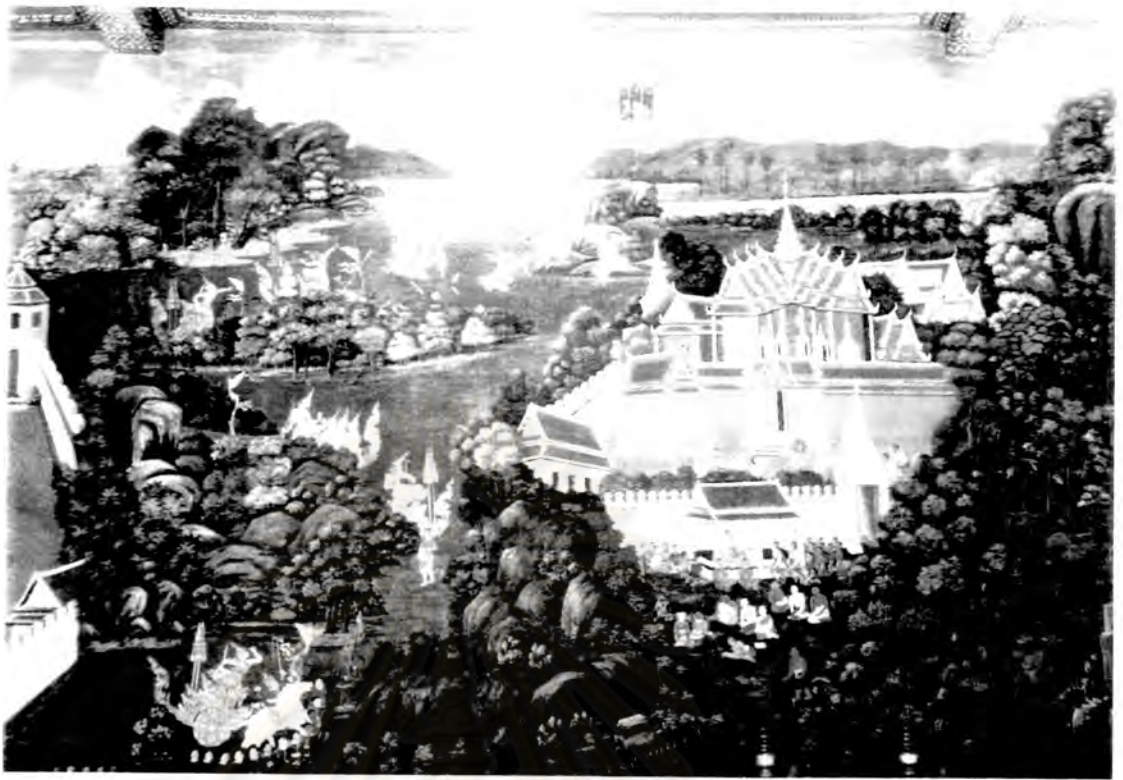
ตัวอย่างที่ 1 เหตุการณ์ตอนชบวนเสด็จทำวทศรและพระราม จะกลับอยุธยาหลังพิธีอภิเษกสมรสในมโหรี แสดงกลางดีว่า จะมีศัตรูมารุกรานแต่สามารถเอาชนะศัตรูได้ เปรียบเทียบภาพที่ปรากฏกับข้อความในวรรณกรรมได้ คือ

ภาพ : ที่ธงหน้าราชรถของทำวทศรมีนกกระเด็นสีฟ้า ปรากฏอยู่ในลักษณะของการบินตรงเข้ามาใกล้

วรรณกรรม : " บัดนั้น
มีรังใต้พื้นบัณฑ์

ฝ่ายนกกระเด็นนักษี
เมื่อเหตุจะมีก็บินมาฯ

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 411.

ภาพที่ 28 ภาพแสดงลานดี เมื่อนกกระเต็นเจ็ทงชัย ก่อนการพบรามสูร
ภาพจากจิตรกรรมฝาผนัง

ถ้าตาบโอบจิกธงชัย แล้วบินผ่านไปฝ่ายขวา
แจ้งนิมิตประจักษ์ตา ก็คืนเข้าป่าพนาวันฯ"²⁸

ตัวอย่างที่ 2 เหตุการณ์ตอนขบวนทัพของทศกัณฐ์ตามท้าวสหัสเดชะกับมุลพลัมจะไปรบแต่ฟ้าผ่าขึ้นที่งอนรถแสดงว่าเป็นกลางร้าย เปรียบเทียบได้ดังนี้

ภาพ : เฉพาะที่รถทรงของทศกัณฐ์ปรากฏแสงเป็นประกายไฟแยกเป็นแฉกตรงส่วนงอนรถที่หักลง

วรรณกรรม : "เมื่อนั้น	ท้าวทศพัศร์รักษา
เดินเป็นทัพหลังรั้งโยธา	อสุรารัน เริงบันเทิงไป
จนล่วงแวงแคว้นนครเศศ	เข้าเซตวิถีสางใหญ่
ให้เกิดนิมิตประหลาดใจ	เมื่อจะเสียทัพชัยปางตาล
สุรียาแจ่มแจ้งแสงส่อง	ฟ้าคะนองลั่นเปรี๊ยะผ่าผลาญ
ถูกงอนรถทรงพระยามาร	บันดาลหักสะบั้นลงทันที....." ²⁹

ตัวอย่างที่ 3 เหตุการณ์ตอนขบวนทัพของท้าวจักรวรรดิจะออกศึก เกิดกลางร้ายบอกเหตุ เปรียบเทียบได้คือ

ภาพ : มีเปลวไฟลุกโชนที่จักรท้ายรถ และมีนกกาบินมาหน้ารถ ตีไม้คันทันหนึ่งมีขนาดใหญ่ เอนล้มโค่นลง

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁸พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เล่ม 1 (นครหลวงฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515), หน้า 419.

²⁹พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เล่ม 3 (นครหลวงฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515), หน้า 56.

วรรณกรรม : "...กงรถไม้เส้นสั้นก้อง เสียงโห่ดังร้องไห้มี
 แร้งกาบินว่อนจิกตี กลาบาดตกที่หน้ารถ
 พกษาริมทางไม่ต้องลม หักโค่นระทมไปหมด
 บรรดาเครื่องสูงสำหรับยศ บราภภูโชติช่วงตั้งเปลวไฟ..."³⁰

กลางสังหารณ์ที่ปรากฏในส่วนของเนื้อหาสะท้อนความเชื่อโชคลางของผู้สร้างงานวรรณกรรมแต่ละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 และจากเรื่องเป็นการบอกไปถึงเหตุการณ์ข้างหน้า ทั้ง 3 ตัวอย่าง โดยเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นทราบได้จากบทบรรยายเรื่องโดยตรง ตัวอย่างที่ 1 จากในเรื่องมีบทบรรยายความต่อจากตัวอย่างที่ยกมาว่าท้าวทศรถให้โหรทำนายเหตุกลางที่เกิดขึ้นด้วยการกระทำของนกกระเต็น จนทราบว่า เป็นกลางดีดังกล่าว ส่วนตัวอย่างที่ 2 ทราบได้จากคำบรรยายที่ยกมาว่าจะเสียทัพบางตาลในการศึกกับฝ่ายพระราม และตัวอย่างที่ 3 ทราบจากสภาพการณ์และคำบรรยายเรื่องว่าท้าวจักรวรรดิจะต้องตาย เมื่อภาพจิตรกรรมผาผนังนำเสนอกลางสังหารณ์เหล่านี้ประกอบในภาพเหตุการณ์ โดยถ้าพิจารณาเฉพาะภาพที่ปรากฏในตัวอย่างที่ 2 และตัวอย่างที่ 3 อาจจะคาดเดาเหตุการณ์ได้ เพราะเป็นการเกิดเหตุขณะมีการยกทัพจะไปทาศึกสงคราม ลางต่าง ๆ ที่ปรากฏจึงควรเกี่ยวข้องกับทาศึกสงครามในเรื่องตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น จากภาพในตัวอย่างที่ 1 แสดงเหตุการณ์ขณะขบวนเสด็จของท้าวทศรถและพระโอรสกลับอยุธยา โดยที่ต้นขบวนเป็นราชรถของพระราม และพระรามได้พบและต่อสู้กับรามสูร จนถึงรามสูรขอประทานโทษแล้วถวายศรแก่พระราม พระรามจึงฝากไว้กับพระพิรุณ จุดที่แสดงว่าเป็นกลางสังหารณ์ปรากฏในภาพจิตรกรรมผาผนัง เป็นเพียงภาพนกสีฟ้าขนาดย่อมบินตรงเข้าหาธงชัยส่วนหน้าของราชรถของท้าวทศรถและมเหสี ไม่มีการเน้นให้เกิดความชัดเจน ถ้าดูจากภาพจะทำให้เข้าใจว่าภาพของนกนั้นเป็นส่วนประกอบของฉากภาพเหตุการณ์ช่วงนี้มากกว่าจะเข้าใจว่าเป็นการแสดงถึงกลางสังหารณ์ตามที่วรรณกรรมแต่ละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กล่าวไว้ว่าการมาของนกกระเต็นเป็นนิมิตบอกเหตุ และในวรรณกรรมแต่ละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ยัง

³⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เล่ม 4 (นครหลวงฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515),
 หน้า 318, 319.

บรรยายรายละเอียดของเหตุการณ์ต่อมาด้วยว่าทำวศรณำให้โหรทำนายเหตุชนิดนั้น จึงทราบว่าจะมีผู้มารุกราน แต่สามารถปราบได้ทำให้พระเกียรติของกษัตริย์อยุธยาขจรขยายยิ่งขึ้น แสดงว่าเป็นนิมิตดี ซึ่งผู้รุกรานดังกล่าวทำนายก็คือ รามสูร และได้ยอมขอประทานโทษพระรามในกาลต่อมานั้น ในตัวอย่างที่ 1 นี้จึงจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ทางด้านวรรณกรรมประกอบเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจได้ว่า นกสีฟ้าที่ปรากฏในภาพมีความหมายไม่ใช่เป็นเพียงส่วนประกอบจากเท่านั้น

จากตัวอย่างที่ 1-3 จึงเห็นได้ว่าการแสดงภาพกลางสังหรณ์ต่างๆ ในภาพจิตรกรรมฝาผนังมีส่วนที่ต้องอธิบายเพิ่มเติมคือ ตัวอย่างที่ 1 เพื่อสามารถสื่อถึงภาพที่ปรากฏได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 สามารถแสดงรายละเอียดส่วนนี้ได้อย่างชัดเจนที่สุดจากการบรรยายเรื่องโดยตรงว่าการมาของนกเป็นนิมิตบอกเหตุ และบรรยายต่อถึงการทำนายของโหรซึ่งแจ้งว่าเป็นลางดี ซึ่งไม่ปรากฏส่วนของการเน้นหรือแสดงภาพเหตุการณ์ว่าได้มีการทำนายเกี่ยวกับนิมิตนี้อยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นแต่แสดงเหตุการณ์ต่อไปให้ทราบว่ามีรามสูรเข้ามาขวางขบวนเสด็จ และต่อสู้กับพระราม โดยที่ลักษณะของภาพดังนี้ ถ้าไม่ทราบว่านกสีฟ้าเป็นลางบอกเหตุหรือนิมิตบอกเหตุ ก็จะไม่ทราบได้ว่าภาพนกมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่อมาในการพบว่ามีรามสูรเข้าขวางขบวนเสด็จ ถ้าจะกล่าวว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังเพิ่มเติมภาพนก เพื่อต้องการแสดงความเกี่ยวข้องกับการปรากฏตัวของรามสูรบนเนื้อที่ในภาพห้องเดียวกัน จึงไม่ควรที่จะเป็นไปได้ เพราะภาพสื่อได้ไม่ชัดเจนเท่าที่ควรจะเป็น แต่ถ้าพิจารณานมมุขกลับกันจากที่กล่าวว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังต้องประกอบกับคำบรรยายเรื่องในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เพื่อความเข้าใจเรื่อง เป็นว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังต้องการนำเสนอรายละเอียดในส่วนปลีกย่อยให้ตรงกันกับวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 จึงมีโอกาสเป็นไปได้มากกว่า รวมถึงการแสดงลางบอกเหตุในตัวอย่างที่ 2 และตัวอย่างที่ 3 เพื่อแสดงเหตุร้ายล่วงหน้าก่อนการออกศึกตรงตามที่วรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กล่าวไว้

นอกจากตัวอย่างของรายละเอียดส่วนที่เป็นนิมิตต่างๆ ดังกล่าวมานี้ ยังมีส่วนที่สังเกตได้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังต้องการแสดงรายละเอียดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในเรื่องโดยตรง คือรายละเอียดของความฝัน ซึ่งในภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงรายละเอียดส่วนนี้ไว้เพียงภาพเดียวคือ ภาพตอนที่ทศกัณฐ์ฝันถึงเหตุร้ายเป็นลางว่าจะพ่ายแพ้ศึกสงครามต่อพระราม เป็นเหตุการณ์ก่อนที่ทศกัณฐ์จะให้พิเภกทำนาย จนพิเภกต้องถูกขับไล่เพราะพิเภกให้ส่งนางสีดาคืนแก่พระรามก่อนจะเกิดเหตุร้ายดังกล่าวทำนายตามความฝันนั้น เหตุการณ์นี้ปรากฏอยู่

ในท้องที่ 40 จากภาพแสดงเหตุการณ์ขณะทศกัณฐ์กับนางมโหทธิมารอยู่ในห้อง ภาพแสดงรายละเอียดของความผันปรายตรงส่วนเนื้อที่ว่างที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งห้องบรรทมของทศกัณฐ์ แสดงเป็นจุดย่อย ๆ ของภาพเหตุการณ์ที่ต้องสังเกตุใกล้ ๆ จะพบว่าเป็นภาพของพญาแครงคำสู้กับพญาแครงขาว และเป็นภาพหญิงจุดโพนมือที่ถือกะลาของทศกัณฐ์จนไฟลุกไหม้ ตรงกับการบรรยายความผันของทศกัณฐ์ ขณะที่ทศกัณฐ์บอกเล่าแก่พิเภกในภายหลังตื่นบรรทมแล้ว จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แสดงรายละเอียดของความผันนี้ว่า

คืนนี้ใกล้รุ่งราตรีกาล	บันดาลนิมิตความผัน
ว่ามีพระยาแครงขาวอุกรรจ์	ชนนั้นขาวผ่องทั้งอินทรีย์
บินมาแต่เบื้องบูรพทิศ	ส่าแดงฤทธิ์ตั้งราชบัลชี
ข้ามมหาคงคาวารี	ร่อนอยู่ตรงที่หน้าพระลาน
ปะกับแครงดำตัวกล้า	อันมาบังจิมทิสาน
ตีกันกลางคัคคานนต์	แครงดำตัวหาญนั้นเสียดชัย
ตกลงยังพื้นปฐพี	สกุณีไม่บินไปได้
กลิ้งเกลือกเสือกสิ้นชีวลัย	กลายเป็นรูบอบสุรา
แล้วว่าเอากะลานั้นมันยาง	ใส่ไว้วางลงเหนือหัตถกา
ยังมีหญิงหนึ่งพาลา	วิ่งเข้ามาจุดอัคคี
น้ำมันแห่งสิ้นไส้ชวลิต	กะลาไหม้ติดมือพี่
พิชเพลิงร้อนทั่วอินทรีย์	ผันนี้ตีร้ายประการใด ³¹

จากความผันดังกล่าวพิเภกทนายว่า พญาแครงขาวคือพระราม พญาแครงดำคือทศกัณฐ์ จะต้องต่อสู้กันโดยมีสาเหตุจากนางสามนักษัตรคือหญิงที่เข้ามาจุดไฟ กะลาหมายถึงกรุงลงกา ใส่ในกะลาคือทศกัณฐ์ น้ำมันคืออาติวงศ์ และไฟก็คือนางสีดา มีความหมายว่า

³¹พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เล่ม 2 (นครหลวงฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515), หน้า 211.

สงครามระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์จะพาให้ญาติวงศ์กรุงลงกาต้องเดือดร้อน จากที่นางสีมักษิษา เป็นผู้จุดชนวน โดยมีนางสีดาเป็นเหตุสำคัญที่จะให้เหตุร้ายลุกลามขยายออกไปไม่เฉพาะทศกัณฐ์ แต่เดือดร้อนถึงญาติวงศ์ทั้งหลาย ภาพจิตรกรรมฝาผนังผนวกภาพผันกับคำทำนายตามที่ปรากฏในวรรณกรรมบทละครทำให้เกิดภาพนางสีมักษิษาจุดไฟที่ทะเลในมือของทศกัณฐ์ ทั้งที่ในความผันที่ทศกัณฐ์เล่าในวรรณกรรมไม่ระบุว่า หาดูที่วิ่งเข้ามาจุดไฟและยักษ์ที่แปลงมาจากแรงดำเป็นใครอย่างแน่ชัด ลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังจากการแสดงภาพความผันตอนนี้ จึงเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวเกียรติยศในส่วนที่เป็นความผันได้อย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน และเป็นการสอดแทรกรายละเอียดของความผันเพื่อแสดงถึงสาเหตุที่ทำให้พิภพต้องทำนายแก่ทศกัณฐ์ จนถูกขับไล่ออกจากลงกา ซึ่งความผันนี้ถือเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสดงเหตุการณ์ในเรื่องโดยตรงจึงแสดงเป็นภาพตรงกับวรรณกรรมไว้ดังนี้

การแสดงเนื้อหาเรื่องราวเกียรติยศที่พิจารณาจากเหตุการณ์ และรายละเอียดของเหตุการณ์ที่ตรงกันระหว่างวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง จึงเป็นส่วนที่จะแสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมบทละครฉบับรัชกาลที่ 1 มีอิทธิพลต่อการนำเสนอภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยตรง เพราะลักษณะที่ปรากฏมีความใกล้เคียงกันแม้กระทั่งส่วนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยของเนื้อหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตามที่เป็นไปในส่วนของเนื้อเรื่อง และสามารถพิจารณาประกอบกับการลำดับเหตุการณ์ในเรื่องได้ในหัวข้อที่จะกล่าวถึงต่อไป เพื่อแสดงว่าเหตุการณ์ที่ตรงกันระหว่างวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ไม่ใช่เพียงเรื่องบังเอิญ แต่เป็นเจตนาของผู้สร้างงานจิตรกรรมฝาผนังโดยตรง

4.1.2.2 การลำดับเรื่องและการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง ในส่วนของเนื้อหาเรื่องราวเกียรติยศนอกจากแสดงรายละเอียดได้ตรงกัน การลำดับเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็เป็นส่วนหนึ่งที่ตรงกันอย่างเด่นชัด อาจพิจารณาได้จากการลำดับเรื่องอย่างคร่าว ๆ ของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เทียบกับลำดับห้องภาพจิตรกรรมฝาผนังแต่ละส่วนดังนี้

ลำดับเรื่องจากวรรณกรรมบทละคร
ฉบับรัชกาลที่ 1

1. ตอนพระชนกไถหาผอบนางสีดาจนพบ พากลับวัง ต่อมาท้าวชนกให้โหราหาฤกษ์ทำพิธีเสี่ยงยมมหาธนู โนมณี เลือกคู่ให้นางสีดาจนพระรามยกได้ จัดการอภิเษกพระรามกับนางสีดา ขบวนเสด็จท้าวทศรถกับพระโอรส เดินทางกลับอยุธยาหลังพิธีอภิเษกสมรสจนมาถึงอยุธยา
2. ตอนทรพีสังหารทราพจนถึงทรพีตายด้วยถูกพาลีสังหารตามคำสาปของพระอิศวรสุครีพถูกขับจากเมืองจนถึงทรพีเกิดเป็นมังกรกัณฐ์
3. ตอนนางค่อมทูลยุยงนางไภยเกษีให้พระพรตครอง เมืองแทนพระรามแล้วให้พระรามออกบวช พระรามจึง เดินป่าพร้อมพระลักษมณ์และนางสีดา จนถึงทศกัณฐ์ลักพาตัวนางสีดาไป
4. ตอนพระรามและพระลักษมณ์ทราบว่านางสีดาหาย ออกติดตามพบหนุมาน ถวายตัว พระรามได้กองทัพเมืองชมพูและชิตชินจนนำให้สามทหารเอกไปสืบข่าวลงกา ส่งข่าวถึงนางสีดา
5. ตอนสามทหารเอกเดินทาง หนุมานได้ถวายแหวน จนถึงหนุมานเผากรุงลงกา ทำให้ปวงเทพต้องนิมิต

ลำดับภาพเหตุการณ์ตามห้องของภาพ
จิตรกรรมฝาผนัง

1. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 1-9 จบเหตุการณ์สุดท้ายด้วยภาพขบวนเสด็จกลับอยุธยาของท้าวทศรถ เสด็จกับพระรามสุร แล้วรวมสุรถวายศรแก่พระราม พระรามฝากศรพระพิรุณ
2. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 10-13 เหตุการณ์สุดท้ายคือสุครีพถูกขับ แล้วได้พบกับหนุมาน
3. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 14-24 เหตุการณ์สุดท้ายคือทศกัณฐ์พานางสีดาเดินป่า
4. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 25-29 เหตุการณ์สุดท้ายคือพระรามให้หนุมาน องคต ชมพูพานไปลงกา
5. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 30-39 เหตุการณ์สุดท้ายคือทัพพระรามตั้งพลับพลาใกล้กับเมืองลงกา

ลำดับเรื่องจากวรรณกรรมบทละคร

ฉบับรัชกาลที่ 1

ลงกาใหม่แก่ทศกัณฐ์ และกองทัพ

พระรามเข้ามาประชิดเมืองลงกา

6. ตอนทศกัณฐ์ให้พิเภกทนายผ่านแล้ว
กลับโกรธขับไล่พิเภก ทศกัณฐ์ใช้อุบายต่าง ๆ ให้พระรามเลิกทัพก็
ไม่สำเร็จจนพระรามข้ามน้ำมาถึง
ลงกาห้องคดสื่อสารและให้สุครีพ
หักฉัตรกันเมืองลงกาในเวลาต่อมา
7. ตอนสงครามใหญ่ระหว่างพระราม
กับทศกัณฐ์ตั้งแต่ไมยราพสะกดทัพ
ศึกกุมภกรรณ ศึกอินทรีชิต ศึกทศกัณฐ์
กับญาติวงศ์อื่น ๆ และมีตรัสหาย
จนถึงทศกัณฐ์ล้ม และพิเภกพาพิธี
ปลงพระศพให้ทศกัณฐ์
8. ตอนราชาภิเษกพิเภกครองลงกา
เป็นท้าวทศศิริวงศ์ พระรามกลับ
อยุธยา จนถึงสงครามย่อยของ
สหายของทศกัณฐ์มาแก้แค้นแล้ว
พ่ายไป
9. ตอนกำเนิดไพนาสुरียังค์และ
อสูรผัด ต่อมาไพนาสुरียังค์หรือท้าว
ทศพินครองเมืองลงกาด้วยการช่วย
เหลือของท้าวจักรวรรดิ สหาย
ของทศกัณฐ์ แต่ภายหลังท้าวทศพิน
ถูกประหารตัดเศียรเสียบประจาน

ลำดับภาพเหตุการณ์ตามห้องของภาพ

จิตรกรรมฝาผนัง

6. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่
40-51 เหตุการณ์สุดท้ายคือสุครีพหัก
ฉัตรแล้วกลับไปรายงานพระราม
7. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่
52-113 เหตุการณ์สุดท้ายคือ พิธี
ปลงพระศพทศกัณฐ์อย่างสมเกียรติ
8. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่
114-124 เหตุการณ์สุดท้ายคือ
พญามานและพิเภกชนะท้าวมหาบาล
กลับเข้าลงกา
9. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ 125-
136 เหตุการณ์สุดท้ายคือ ทศพินและ
วรมีสูริพี่เลี้ยงถูกประหาร ตัดเศียร
เสียบประจานหน้าประตูเมือง

- | ลำดับเรื่องจากวรรณกรรมบทละคร
ฉบับรัชกาลที่ 1 | ลำดับภาพเหตุการณ์ตามห้องของภาพ
จิตรกรรมฝาผนัง |
|---|---|
| 10. ตอนศึกระหว่างพระพรตและ
พระสัตรุดกับท้าวจักรวรวรรดิจนเสร็จ
ศึกกองทัพพระพรตกลับอยุธยา
พระรามประทานรางวัลแล้ว
พระพรตและพระสัตรุดลาพระราม
กลับเมืองโกยเกษ | 10. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่
137-156 เหตุการณ์สุดท้ายคือ
พระรามตัดหางให้มัจฉานู (เป็นเหตุการณ์
หลังศึกท้าวจักรวรวรรดิ) |
| 11. ตอนนางอศุลปีศาจลงนางสีดา
เขียนรูปทศกัณฐ์ ขณะพระรามและ
พระลักษมณ์ประพาสป่า พระราม
เข้าใจผิดให้ฆ่านางสีดา แต่
พระลักษมณ์ปล่อยนางไป นางสีดา
ให้กำเนิดพระมงกุฎ เกิดมีพระลบ
จนถึงพระรามมาพบ ออกอุบายจะ
คืนดี แต่นางสีดาหนีไปบาดาล | 11. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 157-
165 เหตุการณ์สุดท้ายคือ นางสีดา
ประทับอยู่กับท้าววิรุณาคและมเหสีในเมือง
บาดาล |
| 12. ตอนพระรามเดินป่าครั้งที่ 2
ปราบยักษ์พาลต่างๆแล้วกลับอยุธยา
จนถึงพระอิศวรช่วยให้พระรามคืนดี
กับนางสีดา จัดพิธีอภิเษกให้อีกครั้ง
บนวิมาน | 12. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่
166-171 เหตุการณ์สุดท้ายคือพิธี
อภิเษกสมรสของพระรามกับนาง
สีดาบนวิมาน |
| 13. ตอนท้าวคนธรรพยึดเมืองโกยเกษ
พระพรตนำทัพพร้อมพระสัตรุด
พระมงกุฎ และพระลบมาช่วยท้าว
โกยเกษ จนสำเร็จ กลับมาทูล
พระรามที่อยุธยา กองทัพทั้งหมด
แยกย้ายกันกลับเมือง พระราม
ครองเมืองอย่างสงบสุขตลอดมา | 13. ตรงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่
172-178 เหตุการณ์สุดท้ายคือ
พระพรตนำทัพเข้าเฝ้าพระรามโดยพร้อม
เพรียงกัน |

จากการเปรียบเทียบลำดับเรื่องราวของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับภาพเหตุการณ์ตามลำดับห้องของภาพจิตรกรรมฝาผนัง เมื่อพิจารณาจากลำดับ ห้องตามส่วนของภาพเหตุการณ์ที่ตรงกับ เรื่องราวในวรรณกรรมบทละครฉบับรัชกาลที่ 1 จะพบว่า เป็นไปตามลำดับเวลาที่ตรงกันตลอดทั้งเรื่อง โดยมีลักษณะต่อเนื่องของแต่ละส่วนจากลำดับห้องที่ ติดต่อกัน เช่น เริ่มจากส่วนที่ 1 ด้วยห้องที่ 1-9 แล้วต่อด้วยห้องที่ 10-13 ในส่วนที่ 2 จากนั้น จึงเป็นห้องที่ 14-24 ในส่วนที่ 3 ต่อ ๆ กันไปโดยตลอดจนจบที่ห้องที่ 178 แม้ว่าพิจารณา ส่วนของเหตุการณ์แต่ละส่วนของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับส่วนของภาพเหตุการณ์ ในภาพจิตรกรรมฝาผนังดังที่ได้เปรียบเทียบทั้ง 13 ส่วน จะไม่ตรงกันรายละเอียดบ้าง เช่น ส่วนที่ 2 วรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 จบด้วยกำเนิดของมังกรแก้ว แต่ภาพเหตุการณ์จบ ด้วยสุครีพพบกับหนุมานอันเป็นเหตุการณ์ก่อนกล่าวถึงกำเนิดของมังกรแก้ว ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าภาพ จิตรกรรมฝาผนังต้องการนำเสนอเฉพาะเหตุการณ์ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวให้ต่อเนื่องดำเนิน ไปตามเรื่องรามเกียรติ์ให้ได้มากที่สุด จึงไม่จำเป็นต้องแสดงรายละเอียดของเรื่องราวทุก ๆ เหตุการณ์ แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะแต่ที่เป็นเหตุการณ์ในแต่ละส่วนของเรื่องในการลำดับไว้ดังนี้ โดยไม่เน้นถึงรายละเอียดของเรื่องหรือความต่อเนื่องของเหตุการณ์จะเห็นว่าการลำดับเหตุการณ์ และการดำเนินเรื่องแต่ละส่วนเป็นไปในทางเดียวกับทั้งวรรณกรรมและบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 และภาพจิตรกรรมฝาผนัง อาจยกตัวอย่างบางส่วนได้แก่

ตัวอย่างที่ 1 จากส่วนที่ 4 ตอนพระรามและพระลักษมณ์ทราบบ

ว่านางสีดาหายไปแล้วออกติดตาม ในวรรณกรรมแสดงเหตุการณ์ตั้งแต่พระรามสังหารกวางแปลง แล้วเดินคองมาจนพบพระลักษมณ์ เมื่อกลับไปถึงอาศรมทั้งสององค์จึงทราบบว่านางสีดาหายไป ต่างโศกเศร้าจนสลบ พระอินทร์และเหล่าเทพบันดาลให้เกิดน้ำทิพย์พรมาให้ทั้งสององค์ฟื้นขึ้นแล้ว บอกทางให้ไปตามนางสีดา พระรามและพระลักษมณ์พบสหายมอบแหวนให้ก่อนตาย พบกับยักษ์ กุมพลและนางยักษ์อัมมุขี พบหนุมาน หนุมานเข้าถวายเป็นตัวแล้วพาสุครีพมาเฝ้า พระรามทราบบเรื่อง ของสุครีพกับพาลีคิดช่วยเหลือ ให้สุครีพทำพาลีต่อสู้ สุครีพไปทำพาลี นางดาราทัดทานแต่ พาลีไม่เชื่อเข้าต่อสู้ ขณะต่อสู้กันพระรามแผลงศรไปยังพาลีตามที่นัดแนะกับสุครีพ พาลีรับศรได้ เข้ามาต่อว่า พบว่าเป็นพระนารายณ์จึงยอมตายด้วยศร พระรามปลงศพให้พาลีอย่างสมเกียรติ สุครีพเชิญพระรามเข้าเมืองแต่พระรามไม่พักที่ซิดชินขอไปรอที่ค่าย พระรามให้พระลักษมณ์มาเตือน สุครีพเรื่องเตรียมพลได้ทราบบเรื่องของท้าวมหาชมพู พระรามจึงให้หนุมานและสุครีพนำสารไป

ถวายทำวมหาชมพู ทำวมหาชมพูไม่ยอมเข้าเฝ้า หนุมานจึงลักพาตัวมาขณะหลับ จนทราบว่พระ
รามคือพระนารายณ์อวตาร ทำวมหาชมพูจึงนำกองทัพมาถวายพร้อมกับสุครีพ พระรามรับสั่ง
ให้หนุมาน องคต ชมพูพานไปสืบข่าวนางสีดาก่อน โดยนำแหวนที่ได้จากสดาญและสไบจากลิงป่า
มอบให้หนุมานไปส่งแก่นางสีดา แล้วบอกข่าวว่าพระรามจะมาช่วยนาง

จากภาพจิตรกรรมฝาผนังลำดับภาพเหตุการณ์ตรงกับห้องที่ 25-29
ตามลำดับคือ

ห้องที่ 25 เริ่มจากพระรามและพระลักษมณ์สลบในอาศรมมีเทพ
มาช่วยเหลือ ได้เดินทางพบสดาญ พบยักษ์กุมพล พบนางยักษ์อัศมุขี และพบหนุมานเข้าถวายตัว

ห้องที่ 26 แสดงต่อจากห้องที่ 25 คือหนุมานพาสุครีพมาถวาย
ตัว สุครีพไปทำพาลีต่อสู้ สุครีพต่อสู้กับพาลี พระรามแผลงศรพาลีรับไว้ได้ พาลียอมให้ศรปักอก
เมื่อเห็นพระรามมีสีกร

ห้องที่ 27 ต่อจากห้องที่ 26 คือพระรามแผลงศรทำการปลง
ศพให้พาลี พระรามประทับที่ขีดขิน พระรามและพระลักษมณ์เข้าป่าพบนกยูงทอง พบลิงป่าถวาย
สไบนางสีดา พระอินทร์ให้เทพนำเครื่องทรงกษัตริย์มาถวายพระรามและพระลักษมณ์ พระรามและ
พระลักษมณ์สร้างน้ำเตรียมเปลี่ยนเครื่องทรง

ห้องที่ 28 พระลักษมณ์มาพบสุครีพที่เมืองขีดขิน หนุมานไป
เมืองชมพู ลักตัวทำวมหาชมพูมาจากปราสาททั้งแท่นบรรทม

ห้องที่ 29 หนุมานพาทำวมหาชมพูมาถึงเขาคันธมาสน์ ทำว
มหาชมพูได้เข้าเฝ้าพระรามเห็นพระรามมีสีกร นิลพัทเข้าถวายตัว ทัพจากเมืองขีดขินและเมือง
ชมพูมาเข้าเฝ้าพระราม พระรามให้หนุมาน องคต และชมพูพานไปสืบข่าวที่ลังกา

ตัวอย่างที่ 2 จากส่วนที่ 6 ทศกัณฐ์ให้พิเภกทำนายพันจนเป็น
เหตุให้ทศกัณฐ์ขับไล่พิเภก ในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เริ่มตั้งแต่เหตุการณ์หลังการ
เผากรุงลงกาแล้ว ทศกัณฐ์สร้างเมืองลงกาใหม่ทศกัณฐ์เกิดฝันร้าย พิเภกทำนายว่าจะมีภัยให้ดิน
นางสีดาไป ทศกัณฐ์โกรธขับไล่พิเภก พิเภกจึงเข้าสวามีภักดิ์ต่อพระรามทหาพิธีตั้งน้ำพระพิพัฒน์สัตยา
แล้วขอดูกำลังวานร เพื่อเทียบกับทางลงกา ทศกัณฐ์ส่งสัจจิงให้สุกรसारไปสืบข่าวก็ถูกจับได้ โดน
ลงโทษแล้วปล่อยตัว ต่อมาทศกัณฐ์แปลงเป็นฤษีลวงให้พระรามกลับไปแต่ไม่สำเร็จ จึงให้นาง
เบญกายทำเป็นนางสีดาตายลอยน้ำมาลงพระราม นางเบญกายขอดูตัวนางสีดาก่อนแล้วแปลงมา

าให้ทศกัณฐ์ดูทศกัณฐ์เชื้อสนธิ นางเบญกายทำตามอุบาย พระรามพร่าแปลงคิดว่านางสีดาตาย
 หนุมาณขอพิสูจน์โดยการเผาไฟจึงจับนางเบญกายได้ว่าแปลงตัวมา พระรามให้หนุมาณไปส่งนาง
 เบญกายหลังลงโทษนาง และทราบความจริงแล้ว จากนั้นพระรามให้ทำการจองถนน แต่เกิดการ
 วิวาทระหว่างหนุมาณกับนิลพัท นิลพัทถูกสั่งให้ไปดูแลเมืองชิตชิน ทศกัณฐ์สั่งให้นางสุพรรณมัจฉา
 ทำลายการจองถนน หนุมาณตรวจพบจับนางสุพรรณมัจฉาได้เกิดปฏิบัติต่อนาง จึงเกี่ยวนางและ
 ให้นาง นางสุพรรณมัจฉากลับใจมาช่วยหนุมาณ แล้วไปสารอกบุตราให้ชื่อว่ามัจฉานู ต่อมาไมยราพ
 ผันว่าได้แก้ว โหรทำนายว่าจะได้บุตรบุญธรรม เมื่อพบมัจฉานูจึงนำไปเลี้ยงดู พระอินทร์ทราบ
 ว่าพระรามจะยกทัพข้ามไปลงกาให้พระมาตุลีนำรถขับมาถวายพระราม เมื่อพระรามยกทัพข้ามไป
 แล้ว ทศกัณฐ์ให้ภานุราชนิมิตชัยภูมิลวง เมื่อพระรามให้ประคนธรรพไปดุษฎีมิจึงหลงกลแต่หนุมาณรู้
 ฆ่าภานุราชได้ พระรามโกรธขับไล่ประคนธรรพแล้วไปยึดเขามรกตเป็นที่ตั้ง หลังการปรึกษาการ
 ทัพพระรามให้องคตมาสื่อสาร เมื่อเข้าเมืองไม่ได้ก็พึ่งประตูเมืองเสีย จากนั้นเข้าพบทศกัณฐ์ชด
 ม้วนหางเป็นชั้นนั่งสูงเทียบเท่าทศกัณฐ์อ่านสาร ทศกัณฐ์โกรธาให้สีเสนาล้อมจับก็ถูกองคตฆ่าตาย
 แล้วองคตกลับมาทูลพระราม ทศกัณฐ์ให้ยกฉัตรบังเมืองลงกาไว้ แล้วขึ้นดูกองทัพพระราม พิเภก
 ทูลพระรามให้หักฉัตรพระรามตั้งสุกรีพาไป สุกรีพาทำการสำเร็จได้มงกุฏของทศกัณฐ์มาถวายพระราม
 จากภาพจิตรกรรมฝาผนังลำดับภาพเหตุการณ์ตรงกับห้องที่ 40-51

ตามลำดับ คือ

ห้องที่ 40 เริ่มจากทศกัณฐ์ฝันร้าย ทศกัณฐ์ให้พิเภกทำนายฝัน
 พิเภกว่าลามเหลสีและธิดา พิเภกข้ามน้ำทะเลไปจะเข้าเฝ้าพระราม

ห้องที่ 41 พิเภกเดินป่า นิลเอกและพลวานรเข้าจับตัวพิเภก
 พิเภกถวายตัวต่อพระราม พิเภกขอคูาลังของเหล่าวานร

ห้องที่ 42 ทศกัณฐ์พบว่ามึนจากการลองฤทธิ์ของทหารพระราม
 มาดกที่หน้าจวน ทศกัณฐ์ให้สุกรสารไปสืบข่าว สุกรสารแปลงเป็นเหยี่ยวไปอีกฝั่งหนึ่งของมหาสมุทร

ห้องที่ 43-44 เหยี่ยวแปลงตกสู่พื้นบริเวณที่มีการลองฤทธิ์ พระ
 รามาให้หนุมาณไปจับสุกรสาร หนุมาณนิมิตร่างใหญ่จึงโอบล้อมพลทหารลิงไว้พบสุกรสารจะหนี สุกรสาร
 ถูกลงโทษ สักหน้า สุกรสารกลับมาทูลทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์แปลงเป็นฤาษีลวงให้พระรามกลับ ทศกัณฐ์สั่ง
 นางเบญกายแปลงเป็นนางสีดาลวงพระราม นางเบญกายคู่ตัวนางสีดา กลับมาแปลงร่างให้ทศกัณฐ์ดู

ห้องที่ 45 นางเบญกายแปลงเป็นนางสีดาลอยน้ำ พระราม
 และพระลักษมณ์พบต่างโศกเศร้า หนุมาณเผาไฟพิสูจน์นางเบญกายหนี หนุมาณจับนางเบญกายได้

นางเบญจกายถูกลงโทษ ทูลมานไปส่งนางและได้นาง

ห้องที่ 46 ทูลมานกับนิลพัทวิวาทกันขณะจองถนน สุครีพเข้ามาห้าม พระรามตัดสินเรื่องทูลมานกับนิลพัท พลวานรพากันทำงานจองถนน

ห้องที่ 47 สุพรรณิศจามาพบทศกัณฐ์ตามที่ได้รับคำสั่งให้เข้าเฝ้า แล้วจึงพาบริวารไปชนหิน ทูลมานพบเข้าโกรธ ทูลมานจับนางและได้นาง

ห้องที่ 48 สุพรรณิศจาจะคลอดบุตรมีเทพมาช่วยเหลือ ไมยราพหลับฝันให้ทรท้านาย ไมยราพประสาธน์พาพมัจฉานู นากลับมาเมืองบาดาล

ห้องที่ 49 พระมาตุลีขึ้นรถมาถวายพระราม กองทัพพระรามข้ามฝั่งไปลงกา ประคนธรรพพาทูลมานมาดูชัยภูมิวงของกานูราช ทูลมานพบว่ากานูราชหนุนแผ่นดินอยู่จึงสังหารเสีย

ห้องที่ 50 พระรามให้องคตสื่อสาร องคตฟังประตูวังเข้าไป ม้วนหางขดเป็นชั้นให้หนึ่งสูงเทียมทศกัณฐ์ องคตเหาะกลับพลับพลา

ห้องที่ 51 สุครีพเหาะมากองลงกา เข้าหักฉัตร แล้วกลับพลับพลาพร้อมมงกุฏของทศกัณฐ์

ตัวอย่างที่ 1 และตัวอย่างที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงการลำดับภาพเหตุการณ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทั้งจากเหตุการณ์ต่อเนื่องระหว่างห้องและเหตุการณ์ที่ปรากฏเฉพาะห้องภาพใดห้องภาพหนึ่ง ล้วนเป็นไปตามลำดับเวลาตรงกับเรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เพียงแต่ต่างไปด้านการจัดวางตำแหน่งของภาพเหตุการณ์ ต้องอาศัยส่วนประกอบจากภายในภาพ อันได้แก่ต้นไม้ กวางวัง กุเขาล้ำน้ำ เหล่านี้เป็นเครื่องช่วยพิจารณาภาพ และยังต้องใช้การสังเกตจากภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประกอบกันด้วย ดังเช่นห้องที่ 43 และห้องที่ 44 มีล้ำน้ำเป็นเครื่องหมายช่วยให้อธิบายแบ่งเนื้อที่ห้องภาพ ทั้งจากสถานที่ระหว่าง 2 ฝั่งล้ำน้ำเป็นฉากพลับพลาของพระรามในห้องที่ 43 และเป็นฉากวังลงกาในห้องที่ 44 จึงแบ่งแยกการพิจารณาภาพเหตุการณ์ในแต่ละห้องได้สะดวกยิ่งขึ้น การจัดแบ่งเนื้อที่ของภาพไม่ได้แยกกันโดยเด็ดขาด ห้องที่ 43 และห้องที่ 44 จึงปรากฏมีเหตุการณ์เชื่อมโยงระหว่างห้อง จากภาพเหตุการณ์บางอย่างได้แก่ สุกรสารหลังถูกลงโทษลักหน้า ซึ่งปรากฏภาพอยู่ในห้องที่ 43 ตามฉากสถานที่คือพลับพลาของพระราม ได้กลับมาทูลรายงานทศกัณฐ์ในกรุงลงกาตามที่ปรากฏภาพในห้องที่ 44 เป็นฉากสถานที่ในวังกรุงลงกา อีกเหตุการณ์หนึ่งคือ ทศกัณฐ์หลัง

ทราบเรื่องจากสุกรสารจากภาพเหตุการณ์เดียวกันกับที่สุกรสารกลับมาทูลรายงานที่กรุงลงกา ในเนื้อที่ห้องห้องที่ 44 ท้าให้เกิดเหตุการณ์ต่อมาคือ ทศกัณฐ์แปลงเป็นพระฤาษีมาลวงพระรามให้ยกทัพกลับ โดยตำแหน่งของภาพปรากฏอยู่ในเนื้อที่ห้องที่ 43 แสดงลักษณะการย้อนกลับไปกลับมา ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วกับเหตุการณ์ต่อเนื่องในอนาคตต่อมาขึ้นกับการจัดองค์ประกอบภาพตามสถานที่ในภาพ

แต่อย่างไรก็ดี การลำดับภาพเหตุการณ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยรวมทั้งหมด จะตรงกับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 อย่างชัดเจน โดยเฉพาะภาพเหตุการณ์ต่อเนื่องระหว่างห้องดังตัวอย่างข้างต้น ส่วนการลำดับภาพเหตุการณ์ภายในห้องแต่ละห้องจะต้องอาศัยการพิจารณารายละเอียดของแต่ละภาพเหตุการณ์ให้มากยิ่งขึ้น อาจพิจารณาจากตัวอย่างแสดงแผนผังลำดับภาพเหตุการณ์ในแต่ละห้องตามลำดับเวลาของเหตุการณ์ในวรรณกรรมบทละคร ได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 แสดงแผนผังลำดับเหตุการณ์ในห้องที่ 47

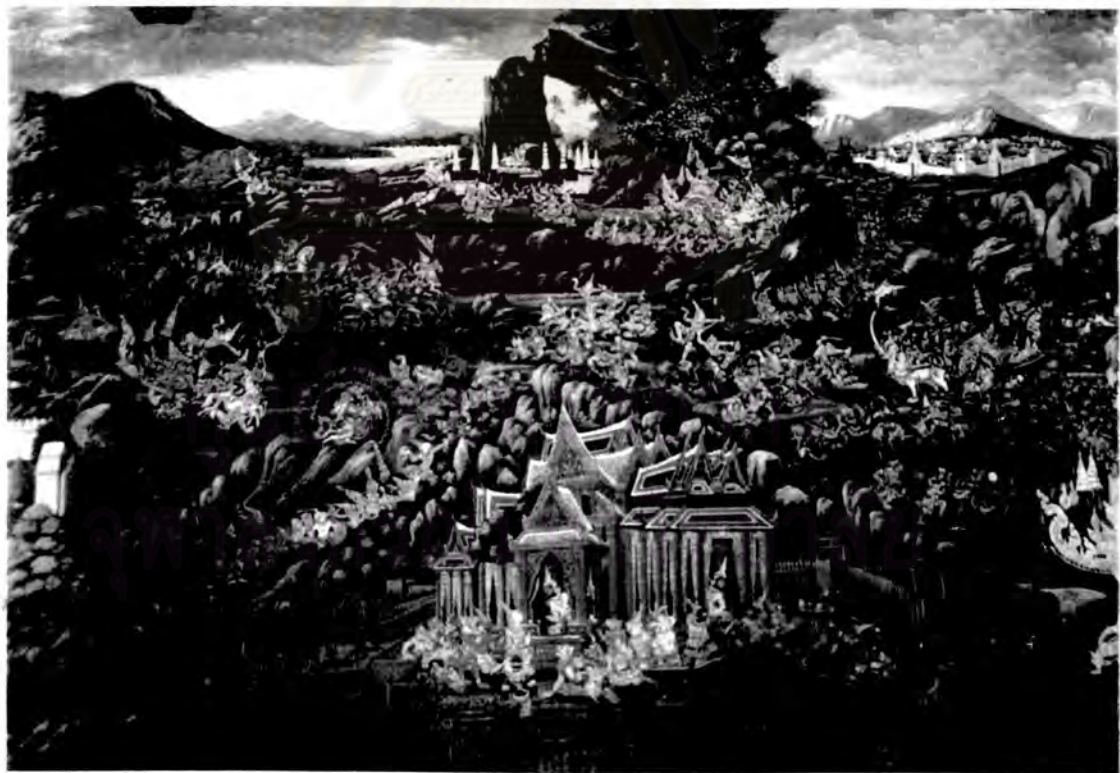

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในห้องที่ 47 เป็นภาพตอนนางสุพรรณมัจฉา ท้าลายการจองถนนตามคำสั่งของทศกัณฐ์ผู้เป็นพระบิดา จากแผนผังลำดับเหตุการณ์ได้ดังนี้

1. เสนายักษ์ทูลเชิญนางสุพรรณมัจฉาเข้าเฝ้าทศกัณฐ์
2. นางสุพรรณมัจฉาเดินทางมายังปราสาทกรุงลงกา
3. ทศกัณฐ์สั่งนางสุพรรณมัจฉาให้ท้าลายการจองถนน
4. หนุมานสังหารบริวารของนางสุพรรณมัจฉา
5. หนุมานพบนางสุพรรณมัจฉาแสดงอาการโกรธแค้นต่อนาง
6. หนุมานเกี้ยวนางสุพรรณมัจฉาเมื่อจับนางได้

ภาพที่ 29 ภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 47 สุพรรณมัจฉาทาลายการจองถนน

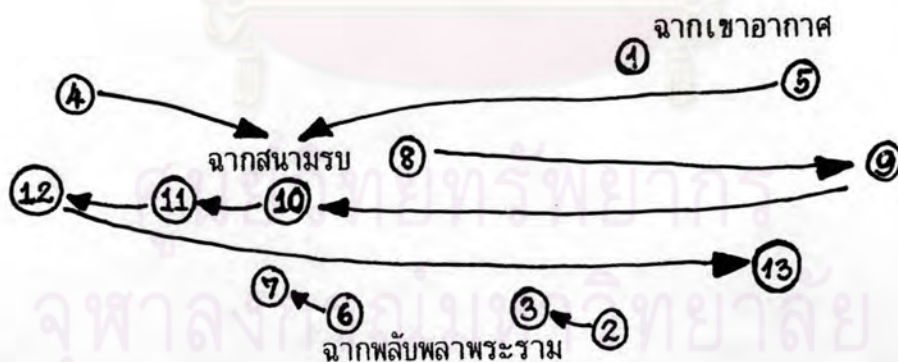
ภาพที่ 30 ภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องที่ 71 ชามมูวราชทาลายพิธีชุบศรถึงวิรุณเขตุกประจาม

7. หนุมาณได๋นางสุพรรณมัจฉา

8. นางสุพรรณมัจฉาจะคลอคบุตร เหล่าเทพมาช่วยเหลือ

จากตัวอย่างที่ 1 ถ้าพิจารณาเฉพาะตำแหน่งภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ในห้องนี้จะ เห็นได้ว่าตำแหน่งของภาพที่ปรากฏเกิดขึ้นในจุดต่าง ๆ สืบสนเพราะจัดวางตามฉาก สถานที่ กล่าวคือภาพเหตุการณ์ที่ 1 และ 7 เกิดขึ้นในฉากถ้า ภาพเหตุการณ์ที่ 3 เกิดขึ้นบริเวณ ศาลาท่าน้ำนอกวังหรือปราสาทกรุงลงกา ภาพเหตุการณ์ที่ 8 เกิดขึ้นที่ฉากริมฝั่งของมหาสมุทร ส่วนภาพเหตุการณ์ที่เหลือใช้ฉากร่วมกันคือ ฉากบนผืนน้ำของมหาสมุทร แต่ถ้าพิจารณาตามลำดับ เหตุการณ์ตามลูกศรซึ่งจะพบว่าการแสดงลำดับเหตุการณ์เป็นเส้นทางเดียวโดยตลอดมีทิศทางที่แน่นอนและมีการจัดแบบแผนการวางตำแหน่งของภาพเหตุการณ์ได้อย่างเป็นระเบียบ ต่างมีความกลมกลืนกันทั้งส่วนของสถานที่และภาพเหตุการณ์ทั้งห้องภาพ โดยพิจารณาจากภาพเหตุการณ์ที่ 1 เป็นส่วนบนของภาพลงมาถึงภาพเหตุการณ์ที่ 4-5 ตามลำดับ แล้ววกขึ้นไปคือพิจารณาจากซ้ายกลับ ไปทางขวาถึงภาพสุดท้าย สามารถพิจารณาเรื่องราวจากลำดับภาพเหตุการณ์ได้แต่อาจต้องอาศัย พื้นฐานความรู้ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนนี้ประกอบด้วยบางส่วน

ตัวอย่างที่ 2 แผนผังแสดงลำดับเหตุการณ์ในห้องที่ 71

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในห้องที่ 71 เป็นภาพตอนอินทรีชดเสียพิธี ชุบศรจึงยกทัพมาสมทบกับทัพของวิรุณมุข เพื่อรบกับทัพของพระลักษมณ์ จากแผนผังลำดับเหตุการณ์ ได้ดังนี้

1. ชามพวราชทำลายพิธีชุบศรนาคบาศของอินทรีชิต
2. ชามพวราชกลับมาปลับปลาของพระราม
3. ชามพวราชทูลรายงานพระราม
4. วิรุณมุขยกทัพจะมารอทัพของอินทรีชิต
5. อินทรีชิตยกทัพออกมาจากเขาอากาศ
6. พระรามให้พระลักษมณ์ออกรบ
7. พระลักษมณ์ยกทัพออกมา
8. พระลักษมณ์รบกับอินทรีชิต
9. อินทรีชิตร้ายเวทชุบศรนาคบาศ ให้วิรุณมุขออกรบ
10. วิรุณมุขกำบังตนเข้ารบ
11. พระลักษมณ์แผลงศรเป็นข่ายล้อมวิรุณมุข หนุมานเข้าจับตัวไว้
12. วิรุณมุขถูกลงโทษ
13. วิรุณมุขถูกนำไปตระเวนประจาน

จากตัวอย่างที่ 2 นี้ ได้ลำดับเหตุการณ์ตามเวลาที่เกิดเหตุการณ์ให้ตรงกับลำดับเหตุการณ์ในวรรณกรรมบทละครเหมือนตัวอย่างที่ 1 แต่การจัดวางภาพเหตุการณ์เป็นกลุ่มเหตุการณ์ที่จัดสรรตามฉากสถานที่ จึงเชื่อมโยงภาพเหตุการณ์ตามลำดับเวลา จากจุดสถานที่ได้เป็นส่วน ๆ ของกลุ่มเหตุการณ์ คือ ภาพเหตุการณ์ที่ 2 และ 3 ในฉากเดียวกันคือปลับปลาของพระราม ภาพเหตุการณ์ที่ 4 และ 5 เป็นชบวนทัพของวิรุณมุขกับทัพของอินทรีชิตอยู่ในระหว่างการเดินทางมาพบกันที่สนามรบ ภาพเหตุการณ์ที่ 6 และ 7 เป็นการเปลี่ยนฉากสถานที่ในปลับปลาออกมานอกปลับปลาเพื่อไปยังสนามรบ ฉากร่วมของภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ จุดสำคัญคือ ฉากสนามรบ แสดงภาพเหตุการณ์เชื่อมโยงกันได้ตั้งแต่ภาพเหตุการณ์ที่ 8 ถึง 13 การพิจารณาภาพเหตุการณ์ในห้องที่ 71 อาจจะต้องใช้พื้นฐานความรู้เรื่องรามเกียรติ์ในตอนนี้ประกอบการพิจารณาอย่างละเอียดยิ่งกว่าภาพในห้องที่ 47 จากตัวอย่างที่ 1 เพราะภาพเหตุการณ์ไม่ได้เชื่อมโยงเป็นเส้นทางเดียวโดยตลอดเหมือนกับในตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างการลำดับภาพเหตุการณ์ทั้งตัวอย่างที่ 1 และตัวอย่างที่ 2 แสดงถึงการลำดับภาพเหตุการณ์ภายในห้อง บอกเล่าเรื่องราวเพียงตอนใดตอนหนึ่ง แต่จากการพิจารณาลำดับภาพเหตุการณ์ตามเวลาที่ปรากฏเป็นเหตุการณ์ในวรรณกรรมบทละครฉบับ

รัชกาลที่ 1 ทำให้พบว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังลำดับภาพเหตุการณ์โดยยึดหลักการทางด้านทัศนศิลป์ มีทิศทางในการชมภาพที่สังเกตเห็นได้ประกอบกับการจัดองค์ประกอบภาพให้เกิดความกลมกลืน และเหมาะสม ทั้งถูกต้องตามเนื้อเรื่องรามเกียรติ์โดยตรงจากการแสดงภาพเหตุการณ์ได้ตรงตามสถานที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องเหมือนกันกับที่ปรากฏในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แต่ในด้านการพิจารณาเรื่องรามเกียรติ์จากภาพบางส่วนจะทำให้เกิดการสับสนของการลำดับเหตุการณ์ ได้ถ้าขาดความรู้พื้นฐานในเรื่องราวตอนนี้ การที่จะเข้าถึงลำดับเหตุการณ์ได้ทั้งหมดจึงควรอาศัยพื้นฐานความรู้เรื่องรามเกียรติ์ที่มีรายละเอียดของเนื้อเรื่องประกอบการพิจารณา หรืออาจพิจารณาในมุมกลับได้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนัง แสดงเป็นภาพเหตุการณ์แสดงรายละเอียดของเนื้อหาได้มากมายเช่นนี้ เพราะนำเรื่องราวมาจากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 โดยคัดเลือกเฉพาะบางส่วนของเหตุการณ์ที่สำคัญในจุดใดจุดหนึ่งของเวลาจากการบรรยายเรื่องของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 มานำเสนอ จัดวางตำแหน่งใหม่ในภาพแต่ละห้องดังกล่าว

นอกจากทั้ง 2 ตัวอย่างที่พิจารณาภาพเหตุการณ์ในแต่ละห้อง อาจพิจารณาให้เห็นชัดถึงรายละเอียดของเหตุการณ์เป็นขั้นตอนต่าง ๆ จากภาพเหตุการณ์บางส่วนของห้องใดห้องหนึ่งเปรียบเทียบกับรายละเอียดคำบรรยายของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ดังนี้

ตัวอย่างที่ 3 ลำดับขั้นตอนการต่อสู้ระหว่างพระรามกับพระยาทูลชนม์

ในห้องที่ 23

ในวรรณกรรมบทละคร เริ่มต้นด้วยพระยาทูลชนม์ทรงม้านำชบวนทัพ มาถึงสนามรบได้ร้ายเวทให้ทั้งตนเองและม้าหายไป แล้วเงือกหอกจะเข้าทำร้ายพระราม พระราม แผลงศรถูกม้าทรงเศียรขาด พระยาทูลชนม์เหาะไปแอบในกลีบเมฆร้ายเวทชูปหอกแล้วพุ่งลงมา พระรามแผลงศรล้างหอกแก้วแล้วศรไปถูกพระยาทูลชนม์ ตัดเศียรตัดกร ตัดบาท ตกลงมาตาย

ในภาพจิตรกรรมแสดงด้วยขั้นตอนเหตุการณ์ตรงกับวรรณกรรมบทละคร ซึ่งเปรียบเทียบแต่ละชั้นได้ดังนี้

ชั้นที่ 1

ภาพ : พระยาทูษณ์ประณมมือร้ายเวทบนหลังม้า

วรรณกรรม : "เมื่อนั้น พระยาทูษณ์ลีลิตศึกษาศึกษา
เห็นพลตายกลาดคาศดา โกรธาบเขี้ยวเคี้ยวฟัน
เหม่เหม่มนุษย์อหังการ กูจะผลาญชีวิตให้อาสัญ
คิดแล้วบนนิ้วบังคมคัล กุมภที่ร้ายเวทกำบังกาย"³²

ชั้นที่ 2

ภาพ : พระรามแผลงศรธนูม้าทรงเศียรขาดทั้งที่ยังแสดงว่าพระยาทูษณ์และม้ากำบังตน
อยู่ โดยที่ภาพแสดงเป็นฉานควันล้อมรอบตัวม้าและพระยาทูษณ์เป็นสัญลักษณ์ของการกำบังตน

วรรณกรรม : "ศรชัยไปต้องม้าทรง ขององค์พระยาทูษณ์ยักษ์
เศียรขาดกระเด็นจากอินทรีย์ พาสีสิ้นชีพบรรลัยลาภ"³³

ชั้นที่ 3

ภาพ : พระยาทูษณ์เหาะขึ้นจากหลังม้าและขึ้นไปบนฟ้า (แสดงภาพพระยาทูษณ์เป็น 2 คนใน
2 ช่วงเวลา)

วรรณกรรม : "...คิดแล้วผาดแผลงสาแดงฤทธิ มีคมปิดดวงสุริยฉาน
เหาะขึ้นยังพื้นคัคคานันต์ ทะยานไปด้วยกำลังอสูร"³⁴

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³²พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เล่ม 1 (นครหลวงฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515),
หน้า 652.

³³เรื่องเดียวกัน.

³⁴เรื่องเดียวกัน.

ชั้นที่ 4

ภาพ : พระยาทุษณ์ยกดอกขึ้นประนมมือรำยเวทมีแสงแปลบปลาบจากดอก ร้างของ
พระยาทุษณ์ไม่ชัดเจนเพราะอยู่ในกลีบเมฆ

วรรณกรรม : "...เข้าแอบอยู่ยังกลีบเมฆ คิดคุณพรหมาเรื่องศรี
ยกดอกประนมอัญชลี อสุรีรำยเวทสะกดใจ
ครั้นถ้วนคารบสามหน สุธาตกลงมณฑาทวดไหว
เมฆหมอกเคลื่อนพื้นพนาลัย หอกชัยรุ่งโรจน์ตั้งเพลิงกัลป์"³⁵

ชั้นที่ 5

ภาพ : พระยาทุษณ์ฟุ้งหอกลงมาขณะพระรามแผลงศรไป

วรรณกรรม : "เมื่อนั้น พระกฤษณ์รักษ์เรื่องศรี
แลเห็นหอกแก้วอสุรี สานแดงฤทธิตั้งเพลิงกาล
โชติช่วงอยู่กลางอัมพร ร้อนแรงยิ่งแสงสุริยฉาน
มิได้เห็นกายขุนมาร ผ่านฟ้าก็แผลงพรมาศตร์ไป"³⁶

ชั้นที่ 6

ภาพ : พระรามแผลงศรตัดเศียร ตัดกร ตัดบาท ของพระยาทุษณ์ กลางอากาศ

วรรณกรรม : "สาเนียงตั้งเสียงลมกรด บรรพตจักรวาลสะท้านไหว
หอกแก้วแหลกลงด้วยฤทธิไกร แล้วศรชัยไปล้างอสุธา
ตัดเศียรตัดกรตัดบาท ขาดตกลงจากเวหา
เรียรรายกับพื้นพสุธา ยักขาลิ้นชีพชีวัน"³⁷

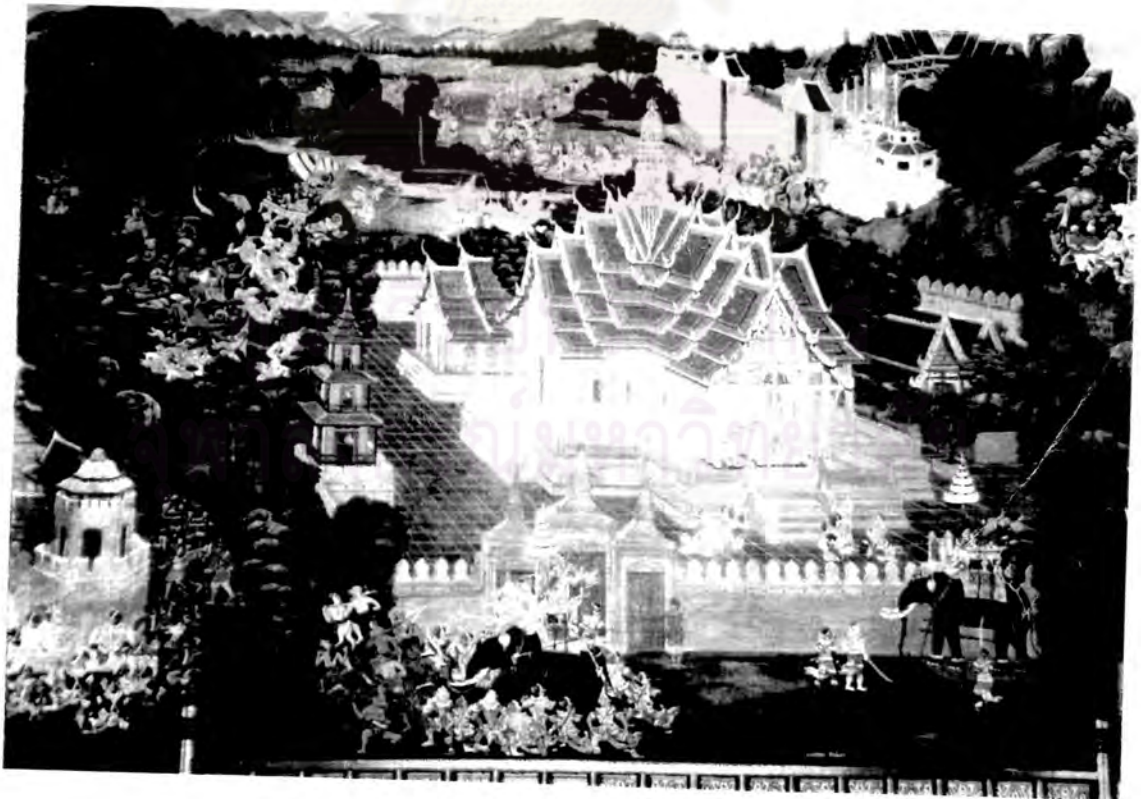
³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 653.

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

³⁷ เรื่องเดียวกัน.

ภาพที่ 31 ขั้นตอนการต่อสู้ระหว่างพระรามกับพระยาทูณฑ์ จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ชั้นที่ 7

ภาพ : เหล่านางฟ้าโปรยดอกไม้ถวายพร

วรรณกรรม : "มาจะกล่าวทไป

ถึงเทวานางฟ้าในสวรรค์

เห็นองค์พระผู้ทรงสุบรรณ

สังหารกัมภีร์ลั่นซีวี

บ้างโปรยบุปผามาลี

อันมีเสาวรสลงมาให้

กลิ่นหอมตลบอบไป

ในที่ตรงพักตร์พระจักรราฯ "38

จากตัวอย่างที่ 3 แสดงภาพตามขั้นตอนการต่อสู้ระหว่างพระรามกับพระยาทุษณ์ เมื่อเปรียบเทียบกับคำบรรยายในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 จึงทำให้เห็นถึงการแสดงลำดับขั้นตอนที่แสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ได้ใกล้เคียงตรงตามวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แทบทุกขั้นตอน ทำให้เชื่อได้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังควรที่จะได้รับอิทธิพลมาจากเนื้อหาแสดงรายละเอียดของเหตุการณ์จากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 โดยตรง และจากตัวอย่างที่ 3 นี้ นอกจากการลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์ตรงกันอย่างเห็นได้ชัดแล้ว รายละเอียดของแต่ละขั้นตอนในภาพจิตรกรรมฝาผนังยังเสนอในส่วนปลีกย่อยของเหตุการณ์ตรงตามวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ในลักษณะของการถ่ายทอดมาให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุด จากชั้นที่ 1-2 พระยาทุษณ์ร้ายเวทกำบังตนแต่พระรามก็สามารถแผลงศรธนูม้าทรงของพระยาทุษณ์จนเคี้ยวขาดได้ ในภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงลักษณะของการกำบังตนด้วยการใช้สัญลักษณ์เป็นม่านควัน ให้ความรู้ได้ว่าม่านควันนี้คือการบังบังร่างของพระยาทุษณ์และม้าทรงให้พ้นจากสายตาของพระราม ยังมีส่วนของรายละเอียดปลีกย่อยของเหตุการณ์ในชั้นตอนที่ 4 ที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงให้เห็นว่าพระยาทุษณ์ซ่อนตัวอยู่ในกลีบเมฆตรงกับคำบรรยายในวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ด้วยการเขียนเป็นภาพละอองเมฆบังบังบางส่วนของร่างพระยาทุษณ์อยู่ในขณะร้ายเวทบนอากาศ

ทางด้านเนื้อหาและการลำดับเหตุการณ์ของเรื่องรามเกียรติ์ เฉพาะที่ตรงกันระหว่างวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 กับภาพจิตรกรรมฝาผนังดังที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าส่วนของเนื้อเรื่องรามเกียรติ์เป็นลักษณะสำคัญที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่ได้รับการถ่าย

ทอดมาจากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 แม้กระทั่งรายละเอียดที่เป็นส่วนปลีกย่อยยังมีลักษณะตรงกันเหมือนกับว่าต้องการแสดงรายละเอียดของภาพเหตุการณ์ในภาพจิตรกรรมฝาผนังให้ตรงกันกับวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 ตามที่ได้ระบุไว้ว่าอาจสรุปได้ว่าอิทธิพลของวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 มีผลต่อการสร้างงานจิตรกรรมฝาผนังตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา จากการเริ่มเรื่องรามเกียรติ์ตรงกันในสมัยรัชกาลที่ 3 ก็เป็นที่น่าสังเกตว่ายังคงนำวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 มาใช้เป็นแบบฉบับในการเขียนภาพแสดงเหตุการณ์ในงานจิตรกรรมฝาผนัง และถ้าพิจารณาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ก็จะได้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ชัดเจนยิ่งขึ้นจากการสร้างวรรณกรรมโคลงเรื่องรามเกียรติ์ขึ้นมาโดยดำเนินเรื่องตรงกันกับวรรณกรรมบทละครฉบับรัชกาลที่ 1 อย่างเห็นได้ชัด

อย่างไรก็ตาม ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 1 แม้จะได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1 เพราะภาพจิตรกรรมฝาผนังเกิดขึ้นมาหลังจากการรวบรวมเป็นวรรณกรรมบทละคร ฉบับรัชกาลที่ 1

แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนังตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ก็ไม่ได้ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน เพราะการลบซ่อมเขียนใหม่หลายต่อหลายครั้ง ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นภาพเขียนที่มาจากสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นส่วนใหญ่ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องรามเกียรติ์ในวรรณกรรมบทละครฉบับรัชกาลที่ 1 จึงพบว่าได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมบทละครในการสร้างภาพดำเนินเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ตรงกันเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงรายละเอียดปลีกย่อยของเหตุการณ์ต่างๆ ดังที่กล่าวมาทั้งหมด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย